

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Roman Folwarczný

Fenomén nových politických stran a jejich schopnost prosazení se ve stranickém systému:
Nízká míra institucionalizace stranického systému jako ohrožení tradičních politických stran

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí bakalářské diplomové práce: doc. Mgr. Pavel Šaradín, Ph.D.

OLMOUC 2016

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

Olomouc 27. duben 2016

podpis

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu této bakalářské diplomové práce panu doc. Mgr. Pavlu Šaradínovi, Ph. D. za pomoc a velmi vstřícný přístup po celou dobu psaní práce.

OBSAH

ÚVOD.....	5
1. INSTITUCIONALIZACE.....	10
1.1. INSTITUCIONALIZACE STRANICKÉHO SYSTÉMU	11
1.2. JAK MĚŘIT INSTITUCIONALIZACI STRANICKÉHO SYSTÉMU.....	14
2. VOLATILITA	24
2.1. ODLIŠNÉ ZPŮSOBY MĚŘENÍ VOLATILITY	26
3. (NOVÉ) POLITICKÉ STRANY	30
3.1. ZPŮSOBY ROZLIŠENÍ NOVÉ POLITICKÉ STRANY	32
3.2. TYPOLOGIE PAULA LUCARDIEHO A ALLANA SIKKA	34
4. METODA	37
4.1. MĚŘENÍ INSTITUCIONALIZACE STRANICKÉHO SYSTÉMU.....	37
4.1.1. KRITÉRIUM 1. – PRAVIDELNOST VZORCŮ STRANICKÉ SOUTĚŽE.....	38
4.1.2. KRITÉRIUM 2. – ZAKOŘENĚNOST STRAN VE SPOLEČNOSTI	40
4.1.3. KRITÉRIUM 3. – LEGITIMITA POLITICKÝCH STRAN.....	40
5. VÝPOČET INSTITUCIONALIZACE STRANICKÝCH SYSTÉMŮ	42
5.1. ČESKO	42
5.2. MAĎARSKO.....	45
5.3. POLSKO	47
5.4. SLOVENSKO.....	50
5.5. VYHODNOCENÍ.....	53
ZÁVĚR.....	56
SEZNAM ZKRATEK	63
SEZNAM TABULEK	64
ABSTRAKT	65
ABSTRACT	66

ÚVOD

V této bakalářské diplomové práci se budu zabývat fenoménem nových politických stran a tím, co jejich vstup do nejvyššího legislativního orgánu země znamená pro její stranický systém (ve smyslu změny na úrovni parlamentu).

Protože je problematika nových politických stran velmi rozsáhlá, zaměřím svou pozornost pouze na (1.) tzv. nové politické strany, které byly schopny získat dostatečně vysokou volební podporu a v důsledku toho proniknout do parlamentu dané země (v případě dvoukomorového parlamentu do jeho dolní komory). Spíše než samotným vznikem a účastí těchto nových stran ve volební soutěži obecně, se chci zabývat jejich volební úspěšností, tedy tím, kolik mandátů dokázaly jednotlivé subjekty obsadit v národních parlamentech (2.) a tím, co tento úspěch znamená pro stranické systémy, konkrétně ve změně míry jejich stability.

Pro potřeby rozsahu práce jsem pozorování zúžil na čtyři středoevropské země, jejichž stranické systémy a v nich nově se vyskytující politické strany budu zkoumat. Jedná se o Česko, Maďarsko, Polsko a Slovensko. V časovém rozmezí od posledních k předposledním celostátním volbám, konkrétně se jedná o tyto volby:

Tabulka 1. – Časové vymezení práce a termíny zkoumaných voleb

Stát	Legislativní orgán (příp. dolní komora)	Termín konání prvních voleb*	Termín konání druhých voleb**
Česko	Poslanecká sněmovna	květen 2010	říjen 2013
Maďarsko	Národní shromáždění	duben 2010	duben 2014
Polsko	Sejm	říjen 2011	říjen 2015
Slovensko	Národní rada	březen 2012	březen 2016

*/** – „první volby“ a „druhé volby“ je označení pro ty volby, s jejichž výsledky budu pracovat v této práci, neznamená to tedy první resp. druhé volby konané ve vybrané zemi od jejího založení

K výběru těchto zemí mě vedlo několik důvodů. Zaprvé jsou to jejich do jisté míry společné znaky. Primárně jejich minulost, zejména nedostatek prostoru pro kontinuální vývoj stranického systému, s tím související vztah k Sovětskému svazu (respektive absence členství v západoevropských strukturách). V zemích vládla pouze jedna státotvorná strana a neexistovala soutěž politických stran. Vnitrostátní politika, stejně jako politika zahraniční, byly přímo závislé na komunistické straně, resp. ÚV KSSS.

Dále pro ně společné politicko-ekonomické procesy, které probíhaly v každém z vybraných států na konci 80. a počátkem 90. let 20. století. V této době země postupně procházely fázemi liberalizace, tranzice a poté vstoupily do fáze demokratické konsolidace.¹ Završení těchto procesů vedlo k nastolení demokratického zřízení se svobodnou soutěží politických stran a přechodu k tržní ekonomice. Tato skutečnost byla ztvrzena vstupem do Evropské unie (v rámci tzv. východního rozšíření) v květnu roku 2004. Ve srovnání se systémy západní Evropy zemí, jsou postkomunistické země charakteristické vysokou volební volatilitou a také nízkou důvěrou v politiku.

Posledním ovšem neméně závažným důvodem je fakt, že všechny čtyři státy spojuje členství ve Visegrádské skupině. Aby mohly státy dojít k dohodě, je nutné dosáhnout konsensu, přičemž schopnost dosáhnout společného závěru, může být zásadně ovlivněna v návaznosti na vnitropolitickou situaci.² Ta může být více či méně podrobena tlaku právě pokračujícího trendu nárůstu volebního zisku nových politických stran. Samozřejmě mimo Visegrádskou skupinu je možno mluvit o politickém rozhodování obecně na všech možných úrovních, ať už v rámci nadnárodní či mezivládní spolupráce, například společný postup při rozhodování v rámci Evropské unie.

Jev, kdy nové politické strany dosahují vyšších volebních zisků, nebo jsou v některých případech natolik úspěšné, že jsou schopny dosadit své kandidáty do úřadů, můžeme pozorovat i za hranicemi výše uvedených zemí. Tento jev prostupuje napříč celou Evropou,³ nehledě na to, zda se jedná o státy, ve kterých má liberálně demokratické zřízení delší tradici

¹ Wolfgang Merkel (2008) ve svém článku na téma demokratické konsolidace odkazuje na tzv. Bertelsmann Transformation Index (BTI 2016). Podle tohoto indexu jsou Česko (9,5), Polsko (9,5) a Slovensko (8,9) na základě výsledků pro rok 2016 zařazeny ve skupině „Constitutional democracies“, Maďarsko (7,6) pak v „Defective democracies“. Hodnoty jsou uvedeny ke kategorii „Democracy status“ a jejich míra je uváděna na škále od 1 (nejhorší) po 10 (nejlepší).

² Což také dokládá fakt minimálního institucionálního ukotvení, viz: „Na Visegrádskou čtyřku by v žádném případě nemělo být nahlíženo jako na jednolitý blok zemí, které vždy mluví jedním hlasem (...) V4 je slabě institucionalizovanou regionální organizací, je založena primárně na vůli těchto zemí spolupracovat.“ (Strážay 2014: 2) a „...V4 je charakteristická pro slabou úroveň institucionalizace. Ve skutečnosti, jedinou stálou institucí v rámci V4 je Mezinárodní visegrádský fond.“ (Strážay 2014: 3).

³ Například výzkum zaměřený na průnik nových politických stran, který byl prováděn na vzorku 17 vyspělých demokracií (advanced democracies) a časově byl ohraničen roky 1968–2011 ukázal, že se do národních parlamentů zkoumaných zemí dostalo ve vymezeném časovém období celkem 140 organizačně nových politických stran (Bolleyer 2013: 1). Z celkového počtu se ovšem v parlamentech zkoumaných zemí udrželo (tj. bylo dvakrát znovuzvoleno) pouze 61 z těchto uskupení (Bolleyer 2013: 38).

a kontinuitu, nebo naopak země z postkomunistického prostoru, které se na tuto cestu vydaly relativně nedávno.

V souvislosti s úvahou o nových politických stranách je klíčové uvědomit si skutečnost, že tyto subjekty jsou sice souhrnně označovány jako „nové“, ale to ovšem neznamená, že jsou totožné, kromě toho, že rozhodnutí je volit může vyjadřovat i formu protestu, je v některých případech jejich sjednocujícím znakem právě pouze onen fakt, že vstoupily poprvé do parlamentu.

V následujícím textu se zaměřím na změnu voličské podpora pro tzv. tradiční strany, přesněji řečeno na to, jak se tato změna projevila na stabilitě stranických systémů u daných zemí. Tedy to jak stabilitu stranického systému ovlivnily ony nově přistoupivší politické strany v posledních volbách do nejvyššího legislativního orgánu vybraných zemí. Podrobně se postupu práce, včetně vyjádření indikátorů a jejich operacionalizaci a definičního vymezení pojmů, věnuji ve čtvrté kapitole nazvané Metoda.

Cílem práce je s pomocí výpočtu hodnoty institucionalizace stranického systému dané země (nezávislá proměnná) prokázat, zda existuje spojitost mezi stranickým systémem s nízkou mírou institucionalizace a zvýšenou hodnotou vněsystémové volatility (závislá proměnná) na parlamentní úrovni v následujících volbách (předpokládá se tedy pozitivní korelace těchto dvou jevů).

Na základě výše uvedeného jsem zformuloval hlavní hypotézu práce, která se vztahuje k institucionalizaci stranického systému a nárůstu volatility v následujících volbách:

H1: Stranický systém zkoumané země vykazuje v čase prvních voleb nízké hodnoty institucionalizace, což vede v následujících volbách k vyššímu zisku nových politických stran na úrovni parlamentu dané země, a zároveň dochází k úbytku zisku pro tradiční politické strany.

Práce je rozdělena na dvě hlavní části – teoretickou část, ve které představuji koncepty, se kterými budu pracovat, a analytickou část, ve které tyto představené koncepty aplikuji na zkoumané případy za účelem vyhodnocení stanovené hypotézy. Kromě úvodu a závěru obsahuje teoretická část tři kapitoly: 1. *Institucionalizace*, 2. *Volatilita* a 3. *(Nové)*

politické strany. Analytická část je potom rozdělena do dvou kapitol: 1. *Metoda* a 2. *Měření institucionalizace stranických systémů*.

V první kapitole se zabývám konceptem institucionalizace stranického systému. Na začátku představím původ tohoto konceptu, důvod, pro který byl vytvořen a to k čemu slouží. Představím především způsob Scotta Mainwaringa a Petera Maira, kteří jej ve svých pracích využívají a také rozdílné způsoby, kterými přistupují k jeho operacionalizaci.

Ve druhé kapitole čtenáři vysvětlím pojem volební volatility, tak jak se používá v politologii. Vysvětlím rozdíl mezi čistou a celkovou volatilitou. Také představím postup, jak vypočítat volatilitu pomocí klasického Pedersenova indexu volatility a zmíním i několik jeho dalších úprav, přičemž se zaměřím hlavně na přístup Mainwaringa a spoluautorů (2009; 2010) neboli rozdělení volatility na vnírosystémovou a vněsystémovou.

Třetí a zároveň poslední kapitola v teoretické části práce představuje problematikou politických stran, převážně tedy nových politických stran, s důrazem na typologii autorů (Lucardie 2000; Sikk 2012)., kteří se tématem *skutečně nových politických stran* zabývají.

Čtvrtá kapitola představuje shrnutí předchozích tří kapitol a popsání toho, jak již představené teoretické koncepty využiji v následující analytické části. Primárně se zde zaměřím na nastavení metody pro měření institucionalizace stranického systému a stanovení jejich kritérií (což v sobě zahrnuje i téma volatility).

V další kapitole analytické části práce, se postupně dostanu k měření institucionalizace stranického systému podle popsaného postupu ze čtvrté kapitoly. Institucionalizace stranického systému bude měřena pro tři stanovená kritéria. Poslední kapitolou práce je její závěr, který představuje shrnutí práce a jejího výsledku, také zhodnotím použité zdroje a literaturu.

V rámci literatury jsou nejčastěji využívána díla Mainwaringa a spoluautorů, pro první kapitolu jsou to především monografie: *Building Democratic Institutions: Party Systems in Latin America* (1995) nebo *Rethinking Party Systems in the Third Wave of Democratization: The Case of Brazil* (1999), potom četné množství reflexí v podobě odborných článků (např. autorů Kuenzi a Lambright, kteří zkoumali institucionalizaci stranických systémů v zemích

Afriky nebo práce věnující se dílčím problémům institucionalizace např. zda institucionalizace politických stran souvisí s institucionalizací stranického systému autorů Randall a Svasand) a příspěvků ve sbornících, které reagovaly a jinak doplňovaly zmíněné monografie. Jako důležité se také ukázaly texty Petera Maira (případně následné práce spoluautora Fernanda Casala Bértoi), který pohlížel na problematiku institucionalizace stranických systémů odlišně, a to jak nastavením výchozí premisy, tak i jejím následným zpracováním.

Pro téma volatility jsem používal především odborné články, jako vstup do problematiky vhodně posloužily dva příspěvky Jakuba Šeda, kterými jsou: *Vybrané problémy kvantitativního výzkumu stability stranických systémů a jejich možná řešení* (2011) a *Výzkum volatility a proměny stranického spektra ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010* (2011), případně článek Lukáše Linka *Čistá a celková volební volatilita v Česku v letech 1990–2013* (2014). Ze zahraničních zdrojů se pak jako velmi důležitá svou myšlenkou ukázala práce autorky Sarah Birch, *Electoral Systems and Political Transformation in Post-Communist Europe* (2003), která pojmenovala stav v souvislosti s vysokou volební volatilitou v zemích střední a východní Evropy, tedy to, že její vysoká hodnota je primárně způsobena změnou na straně nabídky, spíše než změnou na straně poptávky.

Literatura k tématu nových politických stran se do jisté míry prolínala s předchozí literaturou, neb byla v mnoha případech spojena právě s problematikou volatility, popřípadě i s tématem institucionalizace. Dva články, které jsem shledal obsahem velmi významné, i přes to, že jsem nebyl s to je v práci více využít, byly Lucardieho články *Prophets, Purifiers and Prolocutors* (2000) a reakce Allana Sikka *Newness as a winning formula for new political parties* (2012). Vhodným vstupem do komplexní problematiky politických stran se ukázala kniha Petra Fiala a Maxmiliána Strmisky *Teorie politických stran* (1998), navzdory tomu, že pro potřeby této práce byla citována jen minimálně.

1. INSTITUCIONALIZACE

Tato kapitola slouží k vysvětlení konceptu institucionalizace, tedy v tomto případě jedné konkrétní podoby a to institucionalizace stranického systému. Proto, abych byl schopen tento koncept srozumitelným způsobem popsat, je nezbytně nutné v krátkosti představit souvislosti, ve kterých vznikal, a to, jakému účelu slouží. Postupně zmíním některé z autorů, kteří s tímto konceptem ve svých textech pracují, stejně tak představím rozdílné způsoby, jimiž se snaží o jeho operacionalizaci. Také se pokusím zdůvodnit důležitost užívání institucionalizace jako prostředku k zachycení možného budoucího vývoje politického systému a interakcí mezi aktéry v rámci systému politických stran.

Koncept institucionalizace vešel do širšího povědomí v souvislosti s tématem demokratické konsolidace zejména u zemí náležících do tzv. třetí vlny demokratizace. Za původní vymezení institucionalizace je uváděn přístup Samuela Huntingtona, který v díle *Political Order in Changing Societies* (1968) definuje institucionalizaci jako: „*Proces, prostřednictvím kterého organizace a postupy získávají hodnotu a stabilitu.*” (Huntington 1968: 12).⁴ Huntingtonova definice, i přestože neosvětluje celou problematiku, přináší důležitý poznatek, totiž, že institucionalizace je procesem, v rámci něhož zkoumané subjekty nabývají určitých vlastností.⁵

Institucionalizace stranického systému (dále jako PSI)⁶ byla tradičně vnímána jako důležitá, ovšem ne bezpodmínečně nutná podmínka pro zdravé fungování demokracie. Scott Mainwaring shrnuje obecnou shodu mezi akademiky do stručného a zároveň plně situaci vystihujícího tvrzení, když říká: „*...je pravděpodobné, že se budou vyskytovat nedostatky ve fungování demokracie, pokud se neutvoří do určité míry institucionalizovaný stranický systém, poté co je nějakou dobu u moci demokratická vláda.*” (Mainwaring 1999: 6).

Na základě výše uvedeného citátu jsme schopni vyvodit několik poznatků mezi vztahem režimu a PSI, totiž: je pravděpodobné, že demokratický režim bude mít nedostatky,

⁴ Huntington ovšem s institucionalizací pracuje v širším smyslu (*political institutionalization*), nicméně říká, že jím stanovená kritéria je možné aplikovat i na politické strany (Randall, Svasand 2002: 10).

⁵ Autoři se různí v tom, jaké vlastnosti by měly být tímto procesem získány (viz následující podkapitola), např. Huntington (1968: 12) pokládá v případě institucionalizace institucí tyto vlastnosti: stabilitu, vážnost a opakující se vzorce chování.

⁶ Tato zkratka je odvozena z anglického *party system institutionalization*.

které nutně plynou z nízké míry PSI, respektive aby demokratický režim fungoval správně, je žádoucí určitá míra PSI. Aktuální otázkou ovšem není ta, jakou míru PSI by měl v ideálním případě vykazovat stranický systém určité země, ale spíše ta, která se ptá: Co PSI vůbec znamená? Případně v souvislosti s její operacionalizací – jakými indikátory PSI vyjádřit?

1.1. INSTITUCIONALIZACE STRANICKÉHO SYSTÉMU

Koncept institucionalizace stranického systému jako takový, byť hojně využíván, nemá ustavenou jednotnou definici (Casal Bértoa 2014: 3). Poprvé jej autoři Scott Mainwaring a Timothy Scully představili v díle *Building Democratic Institutions: Party Systems in Latin America* (1995). Zde autoři definují institucionalizaci následovně: „...proces, prostřednictvím kterého se praktika nebo organizace stane dobře etablovanou a široce známou, pokud ne přímo univerzálně akceptovanou. Aktéři si na základě faktu, že se ona praktika nebo organizace v dohledné době nezmění, vytvoří určité očekávání a chování.“ (Mainwaring, Scully 1995: 4). Později je tato definice navíc obohacena o dodatek: „V oblasti politiky, institucionalizace znamená, že političtí aktéři mají jasná a stabilní očekávání ohledně chování ostatních aktérů.“ (Mainwaring 1999:25). Přestože se autoři odvolávají na Huntingtonovo původní vymezení institucionalizace, můžeme zde pozorovat jistý kvalitativní posun v tom, že do své definice navíc zahrnuli očekávání politických aktérů vzhledem k (předvídatelnému) chování ostatních aktérů.

Mainwaring (1999: 60) říká, že v poslední dekádě došlo k velkému nárůstu analýz politických stran a stranických systémů zemí třetí vlny demokratizace, navzdory tomuto faktu, se ale výzkumníci nepokoušeli konfrontovat stávající teoretický rámec pro komparaci stranických systémů. Autoři tak při analýze stranických systémů využívali výhradně tradičních Sartoriho kritérií, tedy počtu politických stran a jejich ideovou vzdálenost (Mainwaring 1998: 67), přičemž ve výsledcích takovýchto srovnání stranické systémy zemí třetí vlny vykazovaly podobné hodnoty, jako vykazovaly stranické systémy západoevropských demokracií,⁷ nicméně za předpokladu použití dalšího kritéria, kterým je právě hledisko institucionalizace stranického systému, bylo možné pozorovat zásadní rozdíly.

⁷ V původním textu jako „advanced industrial democracies“.

Tuto kritiku pak v monografii *Rethinking Party Systems in the Third Wave of Democratization* (1999) shrnuje Mainwaring do tří bodů: (1.) typologie stranických systémů výrazně spoléhaly na Sartoriho kritéria – tedy fragmentaci a polarizaci – což ale nebylo možné použít právě pro případ zemí třetí vlny; (2.) přístup využívající teorii štěpných linií, i přesto že je zásadní pro studium toho, jak jsou stranické systémy utvářeny, není dostačující pro pochopení stranických systémů třetí vlny; (3.) je potřeba zaměřit se na úlohu státu a politických elit při odpovídání na otázku, jakým způsobem jsou stranické systémy utvářeny (Mainwaring 1999: 3–4, 21–25). Mainwaring tedy navrhuje k již užívaným Sartoriho kritériím, přikládat zvýšený důraz na míru institucionalizace (Mainwaring 1999: 24).⁸

Ačkoliv se Mainwaring v začátcích zaměřuje na oblast Latinské Ameriky, neskrývá ambici využít koncept PSI i v dalších regionech. Dokladem tohoto může být například studie *Party Systems in the Third Wave* (1998), ve které do své úvahy zahrnuje i země z třetí vlny (země jižní a střední Evropy). Stejně pokračuje v další monografii *Rethinking Party Systems in the Third Wave of Democratization: The Case of Brazil* (1999), kde ve druhé kapitole knihy⁹ rozpracovává své rozšíření doposud užívaných teoreticko-metodologických přístupů v souvislosti se zkoumáním stranických systémů, a kromě latinskoamerických zemí, měří PSI nejen v oblasti středovýchodní Evropy, ale i v západní Evropě či ve Spojených státech.¹⁰

Dle Mainwaringa je slabá institucionalizace stranického systému jednou z hlavních překážek toho, aby země završila proces demokratické konsolidace. Navíc v rámci slabě institucionalizovaných stranických systémů¹¹ je možné pozorovat odlišné fungování od dobře institucionalizovaných stranických systémů.¹² Jak jsem již výše zmínil, vysoká míra PSI pro Mainwaringa neznamena kritickou podmínku pro ustavení demokracie, ale má značný dopad na kvalitu demokracie v dané zemi.

⁸ Míra je v případě institucionalizace systému zásadní, protože dokáže překonat Sartoriho dichotomii strukturální konsolidace, kdy je systém buď strukturálně konsolidován, nebo konsolidován není, pak to ale není systém. Mainwaring tuto dichotomii odmítá a pracuje s institucionalizací jako kontinuem (Mainwaring, Torcal 2006: 205).

⁹ *Reexamining Party Systems Theory in the Third Wave of Democratization*, (1999: 21–60).

¹⁰ Při zpětném pohledu je přínosnost konceptu PSI pro porozumění rozdílů ve fungování stranických systémů v rozvíjejících se zemích a fungování stranických systémů u zavedených demokracií nezpochybnitelná. Koncept PSI také napomohl ke změně zkoumání stranických systémů z úrovně „formátu“ do úrovně „substance“ (Luna 2014: 404).

¹¹ V původním textu jako „less-institutionalized“ či „inchoate party system“.

¹² V původním textu jako „well-institutionalized“.

Každý výzkumník zabývající se institucionalizací stranických systémů se potýká s problémem, kterou jednotku vůbec analyzovat, zda: stranický systém, politické strany, nebo oboje dohromady. Většinový přístup v literatuře zabývající se tímto tématem je takový, že jednotlivé politické strany a stranické systémy jsou pokládány za dva od sebe neoddelitelné koncepty (Meleshevich 2007: 16). Argument pro takto zvolený přístup vychází z předpokladu, že: „... *institucionalizace jednotlivých politických stran musí přispět k celkové institucionalizaci stranického systému a tak i k demokratizaci* (Randall, Svasand 2002: 6). Toto tvrzení je možné do jisté míry pokládat za oprávněné, neb jsou to právě politické strany, které tvoří stranický systém. Ovšem jsou to pouze ony? Navíc, znamená fakt, že pokud se jednotlivé politické strany institucionalizují, nutně také to, že se interakce a vztahy mezi nimi také institucionalizují?

Kritické zamyšlení vzhledem k otázce jak institucionalizace politických stran souvisí s institucionalizací stranického systému, představili autoři Vicky Randall a Lars Svasand (2002). V úvodu píší, že žádná z relevantních prací na téma zkoumající institucionalizaci stranických systémů neobsahuje přímou úvahu ohledně platnosti výše zmiňovaného vztahu a to i přes to, že: „... *institucionalizace jednotlivých politických stran a institucionalizace stranického systému nejsou jedna a tatáž věc, ani nejsou nutně a vždy vzájemně kompatibilní.*“ a „*Je zřejmé, že institucionalizace stranického systému je výsledkem rozsáhlého vývoje, z něhož jsou jen některé prvky přímo závislé na politických stranách jako takových.*“ (Randall, Svasand 2002: 6–8), výstupem jejich práce je mimo jiné konstatování, že tichý předpoklad, vycházející z úzkého vztahu mezi institucionalizací politických stran a institucionalizací stranického systému, nemusí být vždy zcela odůvodnitelný (Randall, Svasand 2002: 24).

S ohledem na výše uvedené je potřeba říci, že k tomu, aby bylo možné prohlásit stranický systém za institucionalizovaný (nebo alespoň vyjádřit určitou hodnotu institucionalizace), není podmiňující pouhá institucionalizace jednotlivých politických stran, kterými je tvořen (co si navíc počít v situaci, kdy při analýze politicko-stranického systému dojdeme k zjištění, že se politické strany, kterými je systém tvořen, nachází na odlišné úrovni institucionalizace?). Pokud si tato kapitola klade za cíl vysvětlení konceptu institucionalizace stranického systému, bude nejprve nutné definovat to, co má být vůbec institucionalizováno.

Základním dílem, které pojednává o stranickém systému je publikace *Strany a stranické systémy* (1976). Podle autora Giovanni Sartoriho je stranický systém definován jako „systém interakcí vyplývající z mezistranické soutěže (...) souvisí se vzájemným vztahem stran, s tím, jak je každá strana funkcí ostatních stran a reaguje, soutěživě nebo jinak, na ostatní strany“ (Sartori 2005: 55). Z této definice pak lze vyvodit tři důsledky: (1.) jedna strana nemůže vytvořit stranický systém (protože zde není možné uvažovat o mezistranické soutěži); (2.) stranický systém není jen součtem svých dílů; (3.) termín „systém“ implikuje určitou míru pravidelnosti (Casal Bértoa 2014: 4).

Samozřejmě bychom mohli v odborné literatuře najít více definicí stranického systému, které byly formulovány ještě před Sartoriho vymezením i po něm. Pro potřeby této práce zmíním ještě jednu definici, která je od autorů Mainwaringa a Scullyho, ti definovali stranický systém jako „...soubor ustálených interakcí ve stranicko-politické soutěži. [Termín] systém také implikuje kontinuitu částí, které ho tvoří“ (1995: 4).

Obě zmiňované definice se v podstatě shodují v tom, že jádrem stranického systému je vzorec interakcí mezi politickými stranami, kterými je tvořen. Naše pozornost by tak měla být spíše směřována na akce politických stran, zejména na to, jestli jejich fungování a vzájemná interakce probíhají v ustálených vzorcích a zda je takovéto chování předvídatelné pro ostatní politické aktéry.¹³ A právě z tohoto poznatku chci vycházet u další podkapitoly, ve které se budu snažit odpovědět na otázku: Jak institucionalizaci stranického systému operacionalizovat?

1.2. JAK MĚŘIT INSTITUCIONALIZACI STRANICKÉHO SYSTÉMU

Přestože definiční vymezení jakéhokoliv konceptu je důležité pro jeho pochopení, klíčovou fází pro výzkum je jeho operacionalizace, tedy převedení daného konceptu do měřitelných znaků, a zejména nalezení takových indikátorů, které daný koncept dokáží co nejvhodněji vyjádřit. Situace, kdy se přístupy jednotlivých autorů lišily na úrovni, ve které se autoři pokoušeli institucionalizaci definovat, resp. definovat PSI, je podobná i v případě, kdy se jedná o její operacionalizaci. Stejně jako zde není shoda nad jednotnou definicí pro PSI, absentuje také jednotný univerzálně aplikovatelný přístup pro to, jak PSI měřit. V této

¹³ S odkazem na Mainwaringa a Scullyho (1995: 4) je tedy klíčové zjistit, zda je ono chování „...well established and widely known...“

podkapitole chci představit dva přístupy, které se snaží odlišnými způsoby zachytit institucionalizaci stranického systému a to metodu Scotta Mainwaring a metodu Petera Maira (kterou dále rozpracoval autor Fernando Casal Bértoa).

Základní rámec pro operacionalizaci PSI představili autoři Mainwaring a Scully (1995: 6). Ti postupovali tak, že stanovili čtyři kritéria neboli úrovně (dimenze), ve kterých je možné míru PSI sledovat. Jedná se o tyto dimenze: (1.) pravidelnost vzorců stranické soutěže; (2.) zakořeněnost politických stran ve společnosti; (3.) legitimita stran a (4.) organizační struktura politické strany.¹⁴ Na základě těchto čtyř kritérií pak autoři rozlišují dvě hlavní kategorie stranických systémů. Jsou jimi institucionalizované stranické systémy a neinstitucionalizované stranické systémy. Potom třetí zbytkovou kategorií *hegemonic systems in transition*, ta je určena zemím, které by přesně nezapadly do předchozích dvou (Kuenzi, Lambright 2001: 441). Nutno podotknout, že tyto kategorie nelze vnímat jako jasně vymezené skupiny, do které můžeme zařadit země, pokud splňují konkrétní podmínky. Vhodnější je na ně pohlížet jako na ideální typy, ke kterým se v praxi jednotlivé stranické systémy mohou více či méně přiblížit (viz argumentace Mainwaring, Torcal 2006: 215–216, proti Sartoriho dichotomickému rozlišení *system* a *non-system*).

¹⁴ Existuje zde předpoklad, že vytvořené dimenze PSI jsou v zásadě „modifikaci základních momentů či dimenzí institucionalizace politických systémů (koherence - komplexnost - autonomie - adaptabilita), vytyčených Huntingtonem, s nimiž pracovali i další badatelé věnující se studiu latinskoamerických politických stran a systémů politických stran“ (Strmiska 2000: 2).

Tabulka 2. – Dimenze PSI podle Scotta Mainwaringa

Dimenze	Silně institucionalizované stranické systémy	Slabě institucionalizované stranické systémy
Pravidelnost vzorců stranické soutěže	Velmi stabilní; velké strany přetrvávají na scéně desetiletí; volební volatilita je nízká	Poměrně nestálé; některé strany mohou zaznamenat strmý pád, zatímco jiné strany nenadálý vzestup
Zakořeněnost politických stran ve společnosti	Strany jsou silně zakořeněny ve společnosti; většina občanů volí dlouhodobě stejnou stranu a volí na základě strany; organizované zájmy jsou spojeny se stranou	Strany jsou slabě zakořeněny ve společnosti; pouze minimum občanů volí stále stejnou stranu; občané volí na základě osob kandidátů
Legitimita stran a voleb	Strany a volby mají nezpochybnitelnou legitimitu; strany jsou vnímány jako potřebné a žádoucí demokratické instituce	Mnoho jedinců a skupin zpochybňuje legitimitu stran a voleb; významná část občanů věří, že nejsou ani žádoucí ani potřebné
Organizační struktura politické strany	Strany mají významné materiální a lidské zdroje; stranické procesy jsou institucionalizované; předsedové stran jsou důležití, ovšem nezastiňují stranu jako takovou	Strany nemají tak významné zdroje; jsou výtvorem jednotlivých politických lídrů, přičemž oni mají možnost strany zrušit; vnitrostranické procesy nejsou institucionalizované

Zdroj: Mainwaring (1998: 68)

Tyto čtyři dimenze institucionalizace se ve stranickém systému nemusí projevovat souběžně, je ovšem velmi pravděpodobné, že budou. Stejně tak je možné, aby systém dosáhl vysoké míry institucionalizace pouze v jedné z úrovní, přičemž v dalších třech bude vykazovat nízké hodnoty, nicméně takový stav je spíše výjimečný (Mainwaring 1999: 27).

První dimenzi, pravidelnost vzorců stranické soutěže, Mainwaring považuje za jednoduše zachytitelnou. Jejím indikátorem je volební volatilita, případně volatilita na úrovni parlamentu, kdy je počítána změna v rozdílech získaných mandátů.

Situace s měřením druhé dimenze, tedy zakořeněností politických stran ve společnosti, je poněkud složitější. Pokud totiž velké množství voličů hlasuje pro stejnou stranu, výsledkem nutně bude také nízká míra volatility. Opačně je to v případě nízké zakořeněnosti stran ve společnosti, kde se vyskytuje velké množství neukotvených voličů, kteří mohou změnit svou volbu od jedné voleb k dalším. Tento stav s největší pravděpodobností vyprodukuje vysokou hodnotu volební volatility. Mainwaring pro vyjádření míry zakořeněnosti stran ve společnosti, porovnává výsledky parlamentních voleb s výsledky prezidentských voleb (odlišně k tomu např. přistupují Kuenzi a Lambright (2001), ti zkoumají stranické systémy afrických zemí, a tento typ měření řadí pod první dimenzi pravidelnosti), tento způsob mu, podle něj, umožňuje rozpoznat, zda voliči hlasují na základě „značky“, tedy volí stejnou politickou stranu (resp. kandidáta nominovaného danou stranou) u různých typů voleb, což dokládá loajalitu pro určitou politickou stranu (Mainwaring, Scully 1995; Mainwaring 1999). Dalším indikátorem pro měření této dimenze je míra do jaké voliči využívají možnosti volit napříč volebními stranami,¹⁵ samozřejmě toto je možné měřit jen v zemích, které takovou volbu umožňují.

Důležitou hodnotou je podíl voličů, kteří deklarují dlouhodobé preference pro danou politickou stranu¹⁶, což dokládá skutečnost, že strana byla schopna získat loajalitu určité sociální skupiny, která pro ni pak dlouhodobě hlasuje. Mainwaring (1999: 31) ovšem zmiňuje možnost, že strana dokáže přetrvat delší dobu i za předpokladu, kdy pro ni volí právě demobilizovaní voliči, ale takovou situaci pokládá spíše za vzácnou. Z toho následně vyvozuje, že strana ve více institucionalizovaném stranickém systému bude mít delší organizační historii, resp. organizačně starší strany jsou schopny se dlouhodobě udržet v systému (pro měření zvolili rok 1950, což z logických důvodů vyřadilo postkomunistické země, je pravděpodobné, že hranice musí být při měření upravena tak, aby měl výsledek tohoto indikátoru výpovědní hodnotu pro danou oblast). Jiným indikátorem pro zjištění, zda jsou strany zakořeněny ve společnosti, je úspěšnost s jakou jsou antistraničtí¹⁷ a nezávislí

¹⁵ V původním textu označeno jako „split-ticket voting“.

¹⁶ Opakem takto ukotvených voličů jsou tzv. demobilizovaní voliči, což jsou jedinci, kteří nepreferují žádnou z politických stran a navíc politickým stranám nedůvěřují. Skupina demobilizovaných voličů tvořila v polovině 90. let většinu voličů v celém regionu středovýchodní Evropy. Voličů, kteří deklarovali stranickou preferenci, bylo v České republice pouze 40 %, na Slovensku 30 %, v Maďarsku 20 % a pouze 15 % v Polsku (Rose in Mainwaring 1999: 31).

¹⁷ V tomto případě se pod pojmem „antistraničtí kandidát“ myslí někdo, kdo se vymezuje vůči existujícím politickým stranám. V této souvislosti Mainwaring (1999:33) říká, že je zde větší prostor pro populisty, zejména v případě zemí s prezidentským režimem, kde je možné se obracet přímo na masy.

kandidáti schopni získat mandát. Mainwaring předpokládá, že pokud mají voliči bližší vztah se stranou, je zde menší šance právě pro tyto nezávislé a antistranické kandidáty, aby dosáhli úspěchu ve volbách. Volba na základě osobnosti kandidáta se projevuje méně u zemí, jejichž stranické systémy jsou více institucionalizovány.

Třetí dimenzí je legitimita politických stran a voleb. Politické strany jsou považovány za legitimní v případě, že jsou k jejich existenci pozitivně nakloněni ostatní političtí aktéři, nebo jsou jimi alespoň považovány za nutný prvek demokratického zřízení. Pozitivní postoje vůči politickým stranám indikují pravděpodobnou stabilitu systému (Mainwaring 1999: 35). Jako způsob měření je pro tuto úroveň zvolen průzkum veřejného mínění, kdy se občané vyjadřovali k různým variantám otázky zjišťující důvěru v demokratické instituce, v rámci kterých byly zahrnuty i politické strany.

Poslední dimenze je spojena s organizační strukturou politických stran. V případě více institucionalizovaných stranických systémů, co se týká organizační struktury, jsou politické strany relativně stabilní. Jako příklad zemí s takovými robustními stranami, uvádí Mainwaring skandinávské země a Německo, kdy tvrdí, že strany v těchto zemích byly historicky dobře financovány, měly aktivní členskou základnu, značně profesionální zaměstnance a volení zástupci z jejich stran se vyznačovali vysokou mírou loajality vůči straně. Navíc si takové strany dokáží vybudovat transparentní a stabilní vnitřní procedury pro volbu lídrů a stabilní organizační strukturu (Mainwaring 1999: 37). Naproti tomu v případě zemí s méně institucionalizovaným stranickým systémem, mají politické strany spíše nejisté peněžní zdroje a celkově méně profesionální zaměstnance, přičemž mnoho z těchto stran představuje pouze prostředek k dosažení moci pro svého lídra.

Tabulka 3. – Shrnutí kritérií PSI podle rámce S. Mainwaringa (1995, 1999 a 2006)

Dimenze	Indikátory
Pravidelnost vzorců stranické soutěže	Index volební volatility (Mainwaring, Scully 1995; Mainwaring 1999; Mainwaring, Torcal 2006)
Zakořeněnost stran ve společnosti	Stáří politických stran (Mainwaring, Scully 1995; Mainwaring 1999)
	Shoda (volební) do exekutivní a legislativního orgánu (Mainwaring, Scully 1995; Mainwaring 1999)
	Identifikace voliče se stranou (Mainwaring 1999; Mainwaring, Torcal 2006)
	Ideové propojení strany a voličů (Mainwaring, Torcal 2006)
	Úspěšnost nestraníků a anti-stranických kandidátů (Mainwaring 1999)
Legitimita	Uznání ze strany elit (Mainwaring, Scully 1995)
	Veřejné mínění na otázky jako: legitimita, důvěra, strany jsou nepostradatelné (Mainwaring 1999)
Organizační struktura strany	Není měřeno (Mainwaring 1999: 27, 36–38)

Zdroj: Luna 2014: 407

Budu-li vycházet z Mainwaringova schématu, za ideální typ institucionalizovaného stranického systému lze pokládat takový systém, ve kterém je jasně rozpoznatelné, které politické strany jsou hlavní a jaké pozice zastávají. Jejich chování je navíc pro ostatní aktéry předvídatelné. Je zde velmi nízká pravděpodobnost, že do stranického systému pronikne nový aktér, jako logický důsledek nízké volební volatility. Strany s největší pravděpodobností spolupracují v ustálených vzorcích. Stejně tak se těší vysoké důvěry ze strany občanů i dalších relevantních aktérů, navíc jsou pokládány za nezbytné a žádoucí. Volby budou považovány za jediný legitimní nástroj, kterým se strany mohou dostat k moci a dosadit své kandidáty do veřejných úřadů, tento fakt bude všemi respektován. Voliči hlasují pro stranu jako takovou, nikoliv na základě osobnosti, a to stabilně i u různých typů voleb. Politické strany jsou stabilní organizace s vysoce kvalifikovanými zaměstnanci a stabilními materiálními zázemím. Existují v nich institucionalizované vnitrostranické procesy, které jsou dodržovány. Politické strany nejsou osobním projektem lídra, který se jich může kdykoliv zbavit.

Opak tohoto stavu představuje slabě institucionalizovaný stranický systém, který se, v případě ideálního typu, vyznačuje vysokou volební volatilitou, a s tím související vysokou

nepředvídatelností výsledků voleb. Typickým rysem je vysoká nestabilita ve stranické soutěži, kdy chování politických stran je velmi nesnadno odhadnutelné. Politické strany s největší pravděpodobností spolupracují v ustálených vzorcích. Nedůvěra v politické strany ze strany elit i občanů je vysoká. Strany nejsou pokládány za potřebné a žádoucí demokratické instituce. Stejně nízkou legitimitu bychom mohli pozorovat v názoru na volby, jako nástroje dosažení moci. V případě slabě institucionalizovaného stranického systému zde bude patrná snaha dostat se k moci jiným způsobem než skrze volby. Voliči nemají vybudované těsné pouto se stranou, což se projevuje tak, že volí vybrané kandidáty podle jejich osobnostních charakteristik, aniž kladou důraz na stranu, kterou zastupují, ideologii nebo program. Je velmi pravděpodobné, že stranický lídr využívá svou stranu jen jako výtah k moci, přičemž ve straně nejsou dodržovány vnitrostranické procesy (pokud jsou vůbec nějaké ustaveny).

Problém Mainwaringova přístupu je, že pro poslední dvě dimenze, tedy *legitimitu politických stran a voleb* a *organizační strukturu stran*, nepředstavili Mainwaring a Scully metodu, pomocí které by bylo možné tyto úrovně objektivně změřit (Casal Bértoa 2011: 2). Většina autorů postupuje podle stejného schématu, kdy podobně jako Mainwaring a Scully stanovují určité dimenze tvořící institucionalizaci, ale odlišují se v jejich konečné kombinaci (Casal Bértoa 2011: 21; Meleshevich 2007: 12). Přesto je na základě přehledu Casala Bértoa (2011: 21) možné identifikovat společný faktor téměř všech konceptů institucionalizace a tím je stabilita a trvalost.

Odlišně od Mainwaringova schématu stanovení několika dimenzí, k operacionalizaci PSI přistupuje Peter Mair. Ten vychází z předpokladu, že *„čím více je stranický systém předvídatelný, tím více je to systém jako takový, z toho důvodu se stává více institucionalizovaným“* (Mair in Karvonen, Kuhnle 2001: 35). Mair navíc zaměřuje pozornost na chování a interakce politických stran v době sestavování vlády: *„...soutěž mezi politickými stranami o veřejný úřad vymezuje prostor, ve kterém probíhá institucionalizace stranického systému (...) má se za to, že institucionalizace stranického systému nastává pouze, když se vzorce interakcí mezi politickými stranami v období utváření vládních formací stanou v čase předvídatelnými a stabilními“* (Casal Bértoa 2011: 4; Casal Bértoa, Mair 2012: 87). Podle Maira i výrazná změna v chování voličů nemusí znamenat změnu ve struktuře interakcí mezi politickými stranami, na druhé straně ani počet politických stran nám sám o sobě neříká nic o

způsobu, jak na sebe budou strany vzájemně působit (Casal Bértoa in Casal Bértoa, Muller-Rommel 2015: 119).

Mair tak stanovuje čtyři rozdílná, avšak navzájem propojená kritéria:

- (1.) *Frekvence změn*¹⁸ – představuje četnost změn ve složení politických stran tvořící vládu, neboli to, jak často jsou strany ve vládě nahrazeny jinými stranami;
- (2.) *Alternace vlád*¹⁹ – tj. do jaké míry se mění složení vládních koalic od doby ustavení nového vládního kabinetu;
- (3.) *Vzorec vlád*²⁰ – je míra shody ve složení vládních koalic (tedy vzorců politických stran, které společně utvářejí vládu), pokaždé kdy jsou u vlády, tedy zkoumá, zda je vládní koalice složena ze stejných stran, vždy když tvoří vládu;
- (4.) *Přístup k vládě*²¹ – míra, do které mají všechny politické strany v systému možnost podílet se na vládě.

Tabulka 4. – Kritéria institucionalizace stranického systému podle Petera Maira

Vlastnosti systému	Institucionalizovaný stranický systém	Slabě institucionalizovaný stranický systém
Frekvence změn	Nízká	Vysoká
Alternace vlád	Úplná změna, nebo žádná změna	Částečná změna
Vzorec vlád	Známý	Inovativní
Přístup k vládě	Uzavřený	Otevřený

Zdroj: Casal Bértoa, Mair 2010: 10

Na základě tohoto rámce stanovuje Mair několik indikátorů. První proměnná tj. *frekvence změn* je jednoduše vypočtena sečtením počtu změn vládních kabinetů.

Další proměnou je *alternace vlád*, pro její zachycení je vytvořen Index of Government Alternation (IGA), což je de facto Pedersenův index volební volatility, ale upravený tak, aby jej bylo možné použít na úrovni vládního kabinetu, kdy počítá procentuální rozdíl ve změně

¹⁸ V původním textu jako „*frequency of change*“.

¹⁹ V původním textu jako „*government alternation*“.

²⁰ V původním textu jako „*innovation or familiarity of government alternatives*“.

²¹ V původním textu jako „*access to government*“.

obsazení ministry z různých politických stran. Volatilita je potom počítána od prvního složení vládního kabinetu k dalšímu složení vládního kabinetu, přičemž je výsledná hodnota dělena dvěma.

Třetí proměnná, *vzorec vlád*, je vyjádřena indexem IIA tj. Index of Innovative Alternation, ten zachycuje míru novosti ve smyslu složení vládního kabinetu, tedy pravidelnosti v tom, které strany ji tvoří. Výsledkem IIA je procentuální vyjádření toho, kolik unikátních kombinací politických stran tvořily vládu. Pro vysvětlení Casal Bértoa a Mair (2012: 90) uvádějí modelový příklad: pokud politická strana, po volbách utvoří jednobarevnou vládu (tj. vládne sama) tato vláda bude považována za inovativní, i kdyby se tatáž strana objevila v minulosti jako součást jiné vlády, resp. vládní koalice. Nadto počítají i podíl ministerstev, které jednotlivé strany obsadí.

Poslední proměnná sleduje, zda všechny politické strany, tvořící stranický systém, mají možnost podílet se na vládě. Pro její vyjádření byl stanoven Index of Openness (IO),²² který vyjadřuje míru, do které jsou v případě sestavení nové vlády zahrnuty ty politické strany, které v minulosti nebyly součástí žádné vlády. Index je vypočten vydělením počtu politických stran, které nově vládou celkovým počtem vládnoucích stran za všechna období.

Do celkového výpočtu je navíc zahrnut také faktor času, tedy délka trvání vlády, kdy v případě, že se v jednom roce vystřídaly dva či více kabinetů, je výpověď tohoto faktu hodnotnější než hodnota vyjádřena některým z výše uvedených indexů. Hodnoty všech tří indexů jsou pak převedeny na standardizované skóre (z-score), což umožňuje hodnotu PSI vyjádřit na jednodimenzionální ose (Casal Bértoa 2011: 5).

Za silně institucionalizovaný stranický systém považuje Mair takový, kde: (1.) je alternace vlád buď úplná, nebo žádná; (2.) vzorce vládních stran jsou dlouhodobě stabilními; (3.) některé politické strany (outsideri) jsou trvale vyřazeni z participace na vládní úrovni. Opakem je potom slabě institucionalizovaný stranický systém, ve kterém je situace opačná, totiž: (1.) vládní změna je pouze částečná; (2.) není zde přítomna stabilní kompozice vládních koalic; (3.) přístup k vládě mají všechny relevantní strany.

²² V pozdějších pracích např. Casal Bértoa (2011) je namísto Index of Openness užíván tzv. Index of Closure.

Na těchto dvou uvedených příkladech, jsem se pokoušel demonstrovat skutečnost, jak je možné rozdílně zpracovat stejný koncept. Přesné zpracování konceptu PSI pro účely této práce je uvedeno ve čtvrté kapitole Metoda.

2. VOLATILITA

Volatilita ve zkratce znamená přesun volební podpory u politických stran. Volatilita je v politologii úzce spojena s pojmem stability. Vysoká hodnota volatility může vést k rozsáhlým změnám ve vnitrostátním rozhodování a politice, také zvyšuje pravděpodobnost vstupu nových politických stran a kandidátů do politiky, negativně ovlivňuje schopnost země vyjednávat mezinárodní dohody se zahraničními aktéry (kvůli nemožnosti být předvídatelnou), v některých případech dokonce ohrožuje fungování demokratického zřízení jako takového (Powell, Tucker 2014: 123). Vysoká míra volatility je s přihlédnutím na výše uvedené důvody dlouhodobě nesporně nežádoucí. Na druhou stranu ani situace s příliš nízkou hodnotou volatility není optimální pro správné fungování země, zejména z důvodu, že jsou takové země vystaveny riziku kartelizace, kdy malá skupinka politiků ovládá politický systém a omezuje možnosti vstupu k politické moci (Powell, Tucker 2014: 123).

Pro zachycení volatility se používá tzv. Pedersenův index volatility,²³ ten je standardně používán jako nástroj, prostřednictvím kterého je možné vyjádřit změny v agregované podpoře politických stran (Šedo 2011b: 247). Jeho klasickým vyjádřením je:

$$V = \frac{1}{2} \sum |p_{it} - p_{it-1}|$$

Výsledná hodnota Pedersenova indexu (V) je rovna přesunu volebního zisku politických stran mezi dvěma po sobě jdoucími volbami. Postup výpočtu je následující: Zprv je vypočtena hodnota rozdílu volebního zisku daných stran ve volbách (t) a volbách ($t-1$),²⁴ zadruhé tyto hodnoty rozdílu se u všech stran sečtou a zatřetí hodnota, která je výsledkem tohoto součtu, je vydělena dvěma (tak se zabrání tomu, aby zisky a ztráty ve dvou volbách nebyly počítány dvakrát). Index tak může dosáhnout hodnot mezi nulou, což znamená, že se ve volebních výsledcích politických stran ve volbách t neudála na agregované úrovni žádná změna, a stem, což značí, že strany od voleb $t-1$ k volbám t ztratily všechny své hlasy, respektive všechny hlasy získaly jen nové strany.²⁵

²³ Ve svém článku *The Dynamics of European Party Systems* (1979) jej představil Mogens N. Pedersen.

²⁴ Například v prostředí České republiky budou volby t označovat volby z října 2013, volby $t-1$ pak volby předchozí, tedy z května roku 2010.

²⁵ Novými stranami se v tomto případě myslí takové politické strany, které nebyly přítomny v předchozích volbách, nikoliv nové strany ve smyslu organizačně nové aj.

Volatilitu je možné sledovat na více úrovních. Zpravidla je sledována na úrovni volební, tj. operuje s podíly hlasů, které strany získaly ve volbách t a $t-1$, ovšem není problém tento vzorec použít ke sledování přesunů na parlamentní úrovni, pouze se místo s podílem hlasů operuje s podílem mandátů (Šedo 2011a: 64).

Sarah Birch (2003: 121) identifikuje tři faktory, které dohromady utvářejí výsledek agregované volatility, jsou jimi: (1.) změna voličských preferencí ze strany jednotlivých voličů, kteří volí v obou volbách; (2.) změna ve složení voličského elektorátu v důsledku odchodu, vstupu a různým variantám absentování; (3.) změna v nabídce politických stran z důvodu vstupu, odchodu, změny ve složení koalic a neúčastnění se. Další autorka Carina Bischoff ve studii zabývající se problematikou, zda je volatilita způsobena nabídkou, nebo poptávkou, dochází k závěru, že jsou to právě faktory na straně nabídky, spíše než na straně poptávky, které ovlivňují volatilitu (Bischoff 2013: 553).²⁶

Volatilita se z pohledu typu dat dělí na dvě kategorie, kterými jsou: čistá volatilita (*net volatility*) a celková volatilita (*gross, overall volatility*). Čistá volatilita vychází z agregovaných dat, což jsou v tomto případě volební výsledky, prostřednictvím ní jsme schopni zachytit změny v podpoře politických stran. Údaje získané na základě čisté volatility, je tak možno interpretovat pouze jako agregované ukazatele (Linek 2014: 25). Tento typ volatility je vhodný pro sledování stability stranického systému. Nutným výstupem čisté volatility je tedy neschopnost zachycení změn, ke kterým došlo na individuální úrovni. Prostřednictvím čisté volatility se například stav, kdy si ve dvou po sobě jdoucích volbách strany se stejným volebním výsledkem vymění všechny voliče, může jevit tak, jakoby nedošlo k žádné změně (index volatility nabyde hodnoty nula). Druhou kategorií je potom celková volatilita. Ta vychází z dat z dotazníkových šetření a vyjadřuje celkovou změnu způsobenou přesuny voličů mezi jednotlivými stranami (Linek 2014: 25). Slabou stránkou celkové volatility je fakt, že je nutné vycházet z dat, která nemohou reprezentovat celou populaci, ale jen její reprezentativní vzorek (Šedo 2011a: 65).

Lukáš Linek (2014: 25–26) zmiňuje dva hlavní kritické argumenty proti Pedersenově indexu. Prvním z nich je fakt, že index nerozlišuje mezi rozdílnou velikostí stran, a tak na případnou změnu volební podpory klade stejnou váhu (ve výsledném výpočtu se např.

²⁶ Faktory mající největší vliv na volební volatilitu jsou počet politických stran ve stranickém systému a jejich stáří (Bischoff 2013: 557).

tříprocentní změna zisku jeví stejně u strany, jejíž volební zisky pravidelně dosahují 50 % a strany, která se jen vzácně dokáže dostat přes pětiprocentní hranici). Druhý argument je ten, že index směšuje dva odlišné zdroje volatility; změnu jak na straně poptávky, tedy změnu v preferencích voličů, tak změnu na straně nabídky politických stran, resp. změny způsobené politickými elitami (například v případě odštěpení, sloučení, nebo vzniku nových stran). Tyto nedostatky se snažili autoři odstranit, a tak docházelo k nejrůznějším modifikacím Pedersonova indexu.

2.1. ODLIŠNÉ ZPŮSOBY MĚŘENÍ VOLATILITY

Jedni z prvních autorů, kteří modifikovali Pedersenův index, byli Petr Mair a Stefano Bartolini (1990). Ti rozlišili dva typy volatility: blokovou (*bloc volatility*) a vnitroblokovou (*within-bloc volatility*). Volatilita se tak počítá v rámci vymezených bloků stran, oproti jednotlivým stranám. Volatilitu mezi stranami, např. uvnitř levicového bloku, považovali za odlišnou, od volatility mezi stranami různých bloků (Linek 2014: 28).

Další úpravy indexu jsou spojeny s výzkumy postkomunistických zemí, jejichž stranické systémy vykazovaly příliš vysokou míru volatility ve srovnání se západoevropskými zeměmi, což ovšem nebylo zapříčiněno ani tak změnou voličských preferencí (změnou poptávky), jako spíš z důvodu změny na straně politických elit (změnou nabídky). Voličům už nebyla nabízena strana (případně kandidát), pro kterého volili v předchozích volbách (Šedo 2011a: 65). Birch říká, že většina studií volatility v etablovaných demokraciích kladla důraz zejména na chování voličů, přičemž autoři studií vycházeli z předpokladu, že změna na straně nabídky²⁷ je odrazem změn v požadavcích voličů. Ovšem ve většině zemí východní Evropy, nebyl tento předpoklad naplněn: „...*nabídka stran je primárně rozmarem elit s velmi nízkým ohledem na požadavky, přání nebo preference voličů.*“ (Birch 2003: 121). Pro řešení takové situace představuje Birch nový ukazatel – stranického nahrazení (*party replacement*). Ten udává podíl hlasů získaných ve volbách *t* stranami, které se neúčastnily voleb *t-1*, v souvislosti se zavedením tohoto ukazatele také upravila původní vzorec tak, aby zahrnoval pouze subjekty, které se účastnily obou voleb (Šedo 2011a: 65).

²⁷ V původním textu jako „elite-level change“.

Allan Sikk ve svém článku *How Unstable? Volatility and the genuinely new parties in Eastern Europe* (2005) zkoumá stabilitu stranických systémů v devíti postkomunistických zemích ve vymezeném časovém období 1900–2000. Sikk s vědomím toho, že v oblasti východní a střední Evropy jsou stranické systémy obecně méně stabilní, než je tomu v západní Evropě, upravuje i způsobem zachycení stability. Používá již představený Pedersenův index volatility (měří čistou volatilitu), jeho metoda, ale oproti některým jiným autorům klade podstatně větší důraz na teoretické uchopení pojmu nových politických stran. Sikk tak přidává k již klasickému způsobu měření čisté volatility ještě jedno měřítko a tím je úspěch *skutečně nových stran*.²⁸ Tím rozlišuje *skutečně nové strany* oproti etablovaným stranám a tak upřesňuje zachycený výsledek stability. Pro zavedení této nové skupiny argumentuje tím, že „... názvy existujících stran se mohly změnit, nové strany mohly být nástupci dvou či více stran, které se spojily, došlo k vytvoření dočasné koalice nebo jsou výsledkem oddělení stran či volební koalice (...) takové strany mají původ v již etablovaných politických kruzích, tedy přispívají k vnitřním změnám, ale nemění stávající vzor stranického systému.“ (Sikk 2005: 398–399).

Podobnou nutnost odlišit volatilitu nových politických stran od volatility stávajících stran, představuje úprava Mainwaringa a spoluautorů (Mainwaring et al. 2009; Mainwaring et al. 2010; Mainwaring et al. 2016), která rozlišuje volatilitu na vnitrosystémovou (*within-system volatility*), vněsystémovou (*extra-system volatility*) a podíl zisku u tzv. mladých stran.²⁹ Jedná se podobně jako v případě Maira a Bartoliniho o rozdělení volatility do několika skupin. Tato úprava byla výsledkem snahy rozlišit přesuny volební podpory mezi zavedenými stranami a novými stranami, což klasický Pedersenův index neumožňoval (Mainwaring et al. 2010: 2).

Vnitrosystémová volatilita vyjadřuje změnu volební podpory, která nastává navzájem mezi etablovanými stranami. Vněsystémová volatilita pak představuje podíl ztracených hlasů etablovaných stran, který je zachycen novým účastníkem volební soutěže (Mainwaring et al. 2009: 1). Takové rozdělení je bezesporu velmi přínosné a to hlavně z toho důvodu, že nám dokáže prozradit mnohem více o fungování a dynamice jednotlivých stranických systémů, než

²⁸ V původním textu jako „genuinely new parties“.

²⁹ V původním textu jako „young parties“.

v případě kdy volatilitu směšujeme.³⁰ Schopnost dosáhnout vyšších volebních zisků nových politických stran (což je možné pozorovat na míře vněsystémové volatility) nám indikuje jistou nespokojenost voličů se stávající nabídkou.

Kromě vněsystémové a vnitrosystémové volatility autoři představují ještě další skupinu, kterou je skupina mladých stran. Ta znázorňuje podíl hlasů zachycený mladými stranami,³¹ což jsou ty strany, které soutěžily ve volbách po dobu kratší než deset let. Zavedení této kategorie je důležité pro vymezení stran, které soutěží poprvé od těch, soutěžících už 150 let (Mainwaring et al. 2009: 2).

Podobně postupovali autoři Powell a Tucker (2009; 2014), ti rozlišují dva typy volatility: *Volatilitu typu A*, která je způsobena vstupem a odchodem politických stran ze stranické soutěže, tento typ volatility je spojen s nestabilitou stranického systému. A *Volatilitu typu B*, která nastává, když voliči změni svou volbu mezi již existujícími stranami. Tento typ volatility je na rozdíl od *Typu A* žádoucím prvkem zastupitelské demokracie, který umožňuje přesun moci mezi relevantními politickými aktéry (Powell, Tucker 2014: 4).

Všichni výše zmínění autoři se shodují ve snaze poupravit původní Pedersenův index takovým způsobem, aby pomocí něj bylo možné dosáhnout přesnějších výsledků. Patrná je zejména snaha o oddělení volebních zisků etablovaných stran od zisků nových politických stran. Důležitost takového oddělení tkví především ve skutečnosti, že vysoká míra vnitrosystémové volatility (tedy přesun volebních zisků mezi etablovanými stranami) se projevuje odlišně od vysoké míry vněsystémové volatility (přesun volebních zisků etablovaných stran k novým stranám).

Zatímco určitá míra vnitrosystémové volatility je vnímána jako žádoucí prvek zastupitelské demokracie (v praxi ji můžeme pozorovat například v situacích, kdy voliči rozhodnou o změně, a tím dojde k vládní alternaci nebo dojde k přesunu hlasů mezi vládním blokem a opozičním blokem) vysoká míra vněsystémové volatility je výrazem nestability a v jistých případech projevem nespokojenosti na straně poptávky (tedy voličů). Dlouhodobě

³⁰ Mainwaring jako příklad uvádí modelovou situaci, kdy v USA dojde k 10% změně volební podpory mezi Demokratickou stranou a Republikánskou stranou (tedy mezi dvěma etablovanými stranami). Takováto změna představuje naprosto jiný fenomén, než situace, v níž dojde k 10% přesunu volební podpory mezi Republikánskou stranou a stranou, která před tím vůbec neexistovala (Mainwaring et al. 2009: 1).

³¹ V původním textu je tento indikátor nazván „share of the vote captured by young parties“.

vysoká vněsystemová volatilita může mít také negativní dopad na fungování země až s rizikem ohrožení pro samotné demokratické zřízení. Chceme-li interpretovat výsledky volatility, měli bychom vždy přihlížet k tomu, o který typ se jedná.

3. (NOVÉ) POLITICKÉ STRANY

Důležitý fakt, který musí být brán neustále v potaz a který prostupuje napříč celým textem, je skutečnost, že všechny čtyři zkoumané země se v současnosti mohou řadit k systémům s demokratickým zřízením. Z tohoto faktu také vyplývá možnost svobodné soutěže politických stran, což je současně podmínka k tomu, aby nové politické strany vůbec mohly vznikat. Ještě před tím, než se dostanu k jádru této kapitoly, totiž problematice nových politických stran a jejich možnému typovému zařazení, je potřeba vrátit se o krok zpět a definičně ohraničit několik pojmů, bez kterých není možno toto téma rozebírat.

Nejdůležitějším z nich je samotný termín politická strana. Jak píše Petr Fiala a Maxmilián Strmiska v knize *Teorie politických stran* (1998): „*V běžné řeči není nutné toto slovní spojení jakkoliv vysvětlovat (...) primární srozumitelnost a obecná schopnost rámcově si představit takto označovaný fenomén se však záhy proměňuje a komplikuje, budeme-li požadovat, aby nám uživatelé tento pojem definovali.*“ (1998: 14). Naše situace je ovšem mnohonásobně ulehčena tím, že tímto úvodním vstupem do problematiky nových politických stran se nesnažím pojmut celou komplexní problematiku politických stran, ale cílím především na oddělení nových politických stran od těch tradičních politických stran. Přesto, domnívám se, bychom se neměli pohybovat ve vzduchoprázdnu, a i přes výše nastíněné komplikace, se pokusím pojem politické strany, alespoň pro účely tohoto textu, vymezit.

V historii můžeme pozorovat četné pokusy o definování politické strany. Jednou z prvních definic představuje formulace Edmunda Burke z roku 1770, ve které o politické straně říká, že „*strana je seskupení lidí, kteří se spojují, aby společnými silami prosazovali národní zájem, a to na základě nějakého konkrétního principu, na němž se všichni shodují.*“ (Burke citován in Fiala, Strmiska 1998: 18). Proti tomuto vysvětlení politické strany se staví autor Josef A. Schumpeter a říká, že strana není organizace k uskutečnění společného dobra, ale je to skupina, v níž se její členové sjednocují, aby získali politickou moc (Schumpeter citován in Fiala, Strmiska 1998: 19). V případě těchto dvou definic se jedná o dualitu obecného (u Burkeho pod heslem *národní zájem*) a partikulárního dobra.

Například Sartori problém s definováním politické strany, řeší stanovením tzv. minimální definice, ta představuje výpis minimálních charakteristik strany. Pro něj je tedy strana „... *jakákoli politická skupina identifikovaná pomocí oficiálního názvu, která se*

představuje ve volbách a je schopna umístit své kandidáty prostřednictvím voleb do veřejných úřadů“ (Sartori 2005: 72).

Samozřejmě je nutné nezapomínat, že veškeré definice jsou časově i geograficky podmíněny, takže při snaze o jejich pochopení a případný výklad v dnešní době, musí být brán v potaz právě onen časový posun, kdy v minulosti byly politické strany velmi rozdílné jak ve své organizační struktuře, tak i například ve výkonu funkcí, od těch dnešních. Jelikož ambicí této kapitoly není přednesení chronologického výpisu všemožných definicí politické strany a upozorňování na jejich odlišnosti, dovoluji si učinit skok a přesunout se do doby liberálních demokracií 21. století, ve kterých se politické systémy, stejně jako strany, v mnohém odlišují od období např. Edmunda Burka.

Budu-li nazírat na problém prostřednictvím toho, jaké funkce politické strany plní, dostanu se k mnoha výčtům jednotlivých funkcí. Z prostředí české politologie jsem zvolil souhrn Michala Klímy, který představil v knize *Volby a politické strany v moderních demokraciích* (1998: 34–35), zde vymezuje pět hlavních funkcí stran:

(1.) *Sjednávání zájmů* – za účelem získání široké podpory občanů, musí strany prosazovat široce pojaté hodnoty a cíle, tímto snižují práh konfliktů mezi zájmovými skupinami. V rámci stran dochází ke zmírňování ostrosti požadavků a ke spolupráci ve prospěch dosažení cílů této strany;

(2.) *Integrační úloha* – strana dává prostor zájmovým skupinám, které reprezentuje, účastnit se na formování a prosazování stranického programu. Prostor pro politickou aktivitu vede k pocitu, že dané zájmy jsou reprezentovány, čímž je utvořena praktická a psychologická zkušenost, která je základem loajality k celkovému politickému systému;

(3.) *Politická socializace* – strany vstupují do vztahu se svými příznivci i s veřejností. Vnitrostranický život a vzájemné styky mezi stranami a voliči učí členy stran i širší společnost pravidlům politické hry;

(4.) *Mobilizace voličů* – strany se snaží oslovit co největší počet voličů a zajistit jejich účast v den voleb. Strany předkládají voličům zjednodušený a víceméně srozumitelný pohled na jednotlivé politické problémy země, tím umožňují výběr mezi několika politickými alternativami;

(5.) *Organizace vlády* – vítězná strana ve volbách získává za odměnu právo obsadit vládní místa. Zajišťuje si tak přístup k politické moci a možnosti ovlivnit rozhodovací procesy státní politiky.

Mimo hranice České republiky existuje známý přístup Klause von Beymeho, jenž redukoval celé spektrum funkcí politických stran do čtyř základních, které strany v politickém systému plní. Jedná se o: *funkce vymezení cíle, funkce artikulace a agregace společenských zájmů, funkce mobilizace a socializace občanů v systému* a poslední *funkce rekrutování elit a funkce vytváření vlády* (von Beyme citován in Fiala, Strmiska 1998: 69).

Ať už se přikloníme k jednomu ze dvou výše uvedených přístupů nebo snad některému z mnohých dalších, výsledkem jejich zkoumání bude nutně závěr, že politické strany jsou v dnešních masových zastupitelských demokraciích důležitým a nezastupitelným komponentem. Jsou prostředníkem mezi státem na jedné straně a občany na straně druhé. Znázorňují kontinuitu politického režimu.

3.1. ZPŮSOBY ROZLIŠENÍ NOVÉ POLITICKÉ STRANY

Po stručném uvedení do tématu, co si představit pod pojmem politická strana a jaké funkce by měla vykonávat, přejdu k otázce pro tuto práci důležitější, a tou je problematika nových politických stran. Ač jsem tuto práci pojal spíše jako obhajobu tradičních politických stran a snažil se zdůraznit jejich ohrožení stranami novými (resp. ohrožení stability, která je výsledkem z ustálených vzorců stranické soutěže), jsem dalek toho, abych pokládal nové strany pouze za negativní fenomén. Například i pro možnost, kdy se etablované strany stanou kartelem odtrženým od svých voličů, pokud pro ně v systému nebude existovat výzva (Bischoff 2011: 1). Nové politické strany tak mohou plnit v systému pozitivní roli, pokud navíc budeme chápat jako jednu z hlavních funkcí politických stran seskupení zájmů občanů a přenesení tohoto zájmu na úroveň státu, mohlo by se zdát, že zde není důvod, proč nové politické strany podezírat nějakého ohrožení.

Jednou z klíčových věcí při výzkumu nových politických stran nebo výzkumů, které jsou s politickými stranami blízce spojeny, představuje potřeba vymezit, co je to nová politická strana, respektive způsob, jak ji odlišit od tradiční politické strany, případně identifikovat ty faktory, které z ní dělají novou stranu. Jak jsme již mohli vidět v předchozí

kapitole Volatilita, jednotliví autoři se snažili upravit index k měření volatility tak, aby jeho výsledky byly co možná nejpřesnější pro jimi vymezenou oblast. Podobná potřeba někdy až arbitrárního nastavení pravidel je pozorovatelná i v případě politických stran, respektive v situacích, kdy je nutné strany uchopit takovým způsobem, aby nedocházelo k příliš velkým odlišnostem od skutečného stavu.

Již zmiňovaná Birch (2003: 185–186) tak k politickým stranám přistupuje způsobem stanovení několika pravidel, která určují, zda politickou stranu chápat jako novou. Klíčovým se ukázalo zejména hledisko názvu strany, které slouží jako indikátor její kontinuity. Přichází tak s několika pravidly:

Případ sloučení stran: Sloučení, jehož výsledkem je nově vytvořené uskupení, pokud nese původní názvy (podstatně nezměněné, ve smyslu, že je z názvu stále možné rozeznat původní strany, které se sloučení účastnily), jsou takto sloučené strany považovány za koalici, kdy je kontinuita jejich identity určena jejich názvem. Druhým případem je situace sloučení stran, kdy strana A absorbuje stranu B. V takovém případě je kontinuita zachována u toho z politických subjektů, jehož původní název přetrvál i v nově vytvořené straně.³² Třetí situace je sloučení stran, které vyústí ve vznik nové strany s podstatně odlišným názvem, než byly názvy těch stran, které onen nový subjekt tvoří. Výsledkem tohoto sloučení je zánik všech subjektů, které se sloučení účastnily, a takto vytvořená strana je považována za novou.

Případ odštěpení stran: Pokud všechny strany, které byly výsledkem štěpení, ponesou nový název, jsou všechny považovány za nové strany a původní strana za zaniklou. Dojde-li k situaci, kdy se od původní strany odštěpí strana, bude tato odštěpená strana považována za novou stranu, původní strana potom za pokračovatele tj. v jejím případě nenastane změna. Pokud se strana rozdělí a obě křídla si nárokují vlastnictví původního názvu, vyčká se na rozhodnutí soudu nebo jiného orgánu, který může v tomto sporu rozhodnout, potom bude ta strana, která získala vlastnictví původního názvu považována za pokračovatele rozdělené strany a strana, která ztratila právo na to, nést původní název je považována za novou stranu. Pokud je strana součástí odlišné koalice od jedné z voleb k dalším volbám, tak v takové situaci není myslitelná kontinuita, taková častá změna koalic spíše indikuje nedostatek konzistentní identifikovatelnosti.

³² V tomto modelovém případě strana B zaniká, ale strana A, díky tomu, že je její název přenesen na nově vzniklý subjekt, tímto uchovává svou kontinuitu.

Případ změny názvu stran: Strany, které změni svůj název, aniž by tak učinily z důvodu rozdělení nebo sloučení, jsou považovány za pokračující strany (tedy je zachována kontinuita).

Z českého prostředí se tímto problémem, totiž identifikaci nových politických stran od těch původních, zabýval Jakub Šedo. Snažil se o adaptaci konceptu *party replacement*, kde rozlišuje míru změny dané strany od jedné voleb k dalším volbám (Šedo 2011a: 72): (1.) *Žádná změna* (0) – vyjadřuje zachování názvu subjektu i způsobu kandidatury ve volbách; (2.) *Minimální změna* (R₀) – nevýrazná změna identity či strategie, se kterou strana vstupuje do voleb; (3.) *Výrazná změna* (R₂) – zásadní změna, jejímž výstupem ale není nesporně nový subjekt; (4.) *Úplná změna* (R_C) – vstup „nového hráče“ do volební soutěže.

Poslední zde zmíněný způsob definování nové politické strany, představuje přístup Sikka. Ten definuje skupinu tzv. *skutečně nových politických stran*, jimiž jsou strany, které: „*Nejsou nástupci ani jedné z předchozích parlamentních stran, mají nový název a strukturu, a mezi jejich hlavními členy nefiguruje žádná důležitá osobnost ze současné politiky.*“ (Sikk 2005: 399).³³ V později napsaném článku je ve zkratce definuje tak, že *tyto „skutečně nové strany mají zanedbatelnou spojitost k politickému establishmentu* (Sikk 2012: 468).

3.2. TYPOLOGIE PAULA LUCARDIEHO A ALLANA SIKKA

Určitým nedostatkem výše uvedených přístupů je ten, že nevycházejí z nějakého širšího teoretického rámce, a tak metodu k odlišení nových politických stran od tradičních politických stran, autoři stanovují pouze pro potřeby svých konkrétních výzkumů. Nesnaží se tedy o definování nové politické strany jako takové (samozřejmě v tom hraje roli fakt, že se jedná o výzkumy užívající kvantitativních metod, pravděpodobně pro jejich účel nějaké hlubší uchopení konceptu nové politické strany ani není potřeba). Pro tuto podkapitolu jsem zvolil přístup dvou politologů Allana Sikka a Paula Lucardieho, kteří svými teoriemi obohatili srovnávací výzkum politických stran.

³³ Kritérium *struktura strany* není blíže upřesněno. Ke kritériu *osobností* Sikk dodává, že se nesmí jednat o předsedu vlády a významné ministry a členy parlamentu, každopádně míra známosti těchto osobností není nijak blíže určena.

Lucardie ve svém článku *Prophets, purifiers and prolocutors* (2000) představuje tři typy nových politických stran, kdy je pro každou stranu náležití do vymezené skupiny typické určité chování. Hlavními faktory, na základě kterých je strana zařazena do příslušné kategorie, jsou její původ, resp. důvod, který vedl k jejímu vzniku a role. Výsledkem jsou potom tři typy nových politických stran (Lucardie 2000: 176–177):

(1.) *Prolocutor* (mluvčí) – strany náležící do této kategorie se snaží artikulovat zájmy určitého segmentu společnosti, aniž by se odkazovaly na konkrétní ideologii. Obvykle budou takového politické strany zastávat zájmy opomíjené skupiny (případně skupiny, které sama sebe vnímá jako opomíjenou) ze strany etablovaných politických stran. Opomíjené jsou z důvodu, protože těmto skupinám schází početní nebo ekonomická síla. Lucardie zde řadí např. etnické menšiny, farmáře, seniory či obyvatele periferních regionů.

(2.) *Purifiers* (očičšťovatelé) – představují strany, které jsou (na rozdíl od kategorie *mluvčí*) spjaty s nějakou existující ideologií, přičemž zastávají názor, že ona ideologie je v podání etablovaných stran slabě zastoupena nebo že došlo až k jejímu zrazení. V mnoha případech jsou zakládajícími členy takovýchto stran bývalí členové již etablované strany, která revidovala svou původní ideologii, což se může dít například v případech, kdy strana zmírnila svůj program, příčinnou může být také odlišná situace, kdy naopak strana stala více radikální. Tyto nové *očičšťovatelské* strany hlásají obranu a očistu původní ideologie strany, ke které odkazují.

(3.) *Prophets* (proroci) – posledním z Lucardieho typologie nových politických stran představuje kategorie *proroků*. Podobně jako *očičšťovatelé*, jsou *proroci* spjati s ideologií, rozdíl je ovšem v tom, že se neodvolávají na již zastoupenou ideologii, ale vznikají kolem nových, resp. do té doby ještě neexistujících. Lucardie uvádí případy jako problematika ekologie, štěpení mezi tradiční kulturou a kulturou imigrantů. Tento typ stran vzniká hlavně v případech, kdy jsou nové problémy opomíjeny (z pohledu voličů) ze strany etablovaných politických stran.

Lucardieho typologii obohatil o čtvrtý typ nové politické strany Sikk, který představuje v článku *Newness as a winning formula for new political parties* (2010). Tento typ nové politické strany byl vytvořen na základě studie, kdy autor Sikk analyzoval čtyři politické

strany baltských zemí, ale žádný z případů nemohl být zařazen do jednoho ze tří Lucardiem vytvořených typů. Jedná se o:

(4.) *Project of newness* (projekt novosti) – Strany náležící do této kategorie se nesnaží zaštitovat ideologií a dobrovolně soutěží o již zabraný ideový prostor. Můžeme na ně nazírat jako na „*slabé očišťovatelé*“, protože se snaží o změnu způsobu jak dělat politiku, spíše než o změnu jejího obsahu nebo jako na „*silné-mluvčí*“, protože jasněji formulují své politiky (ve smyslu *policy*) a sebevědomě vstupují na prostor zabraný etablovanými stranami. Strany náležící do typu *projektu novosti* chtějí očistit stávající politiku v zemi např. od korupce, ovšem zůstávají v ideologickém středním proudu a drží si odstup od toho, aby byly antisystémové (Sikk 2012: 467).

Sikk tyto čtyři typy nových politických stran staví podél dvou dimenzí. První z nich nám říká, jestli je strana silně ideologicky motivována, druhá dimenze určuje, zda je v systému jimi zastupovaná ideologie již přítomna u některé z jiných politických stran.

Tabulka 5. – Rozšířená typologie nových politických stran Allana Sikka

		Nová strana zaujímá místo již etablované strany	
		Ano	Ne
Ideologická motivace	Silná	<i>Očišťovatelé</i>	<i>Proroci</i>
	Slabá	<i>Projekt novosti</i>	<i>Mluvčí</i>

Zdroj: Sikk 2012: 467

Asi nejdůležitějším závěrem z této Sikkovy práce, je poukázání na skutečnost, že pro vznik nové politické strany není nezbytně nutné, aby se formovala na základě konfliktní linie ve společnosti, nebo aby odrážela nějakou hodnotovou změnu. Faktor novosti jako takový, může být dostačující podmínkou k založení nové politické strany. Současně je ona novost něčím, co tradiční politické strany nejsou schopny nabídnout (Sikk 2012: 480).

4. METODA

V této kapitole představím čtenáři postup, který bude použit v následující části práce. V postupu budu používat již výše představené teoretické koncepty z kapitol Institucionalizace, Volatilita a Nové politické strany. Popíšu zde přístup ke zpracování výpočtu PSI pro jednotlivé země, kde také stanovím kritéria a indikátory pro jejich měření.

4.1. MĚŘENÍ INSTITUCIONALIZACE STRANICKÉHO SYSTÉMU

Pro vyjádření hodnoty PSI v této práci budu vycházet z teoretického rámce Scotta Mainwaringa (Mainwaring, Scully 1995; Mainwaring 1999; Mainwaring, Torcal 2006) a částečně také použiji metodu z práce Kuenzi, Lambright (2001). Protože jsem již v úvodu jmenoval čtyři země – Česko, Maďarsko, Polsko a Slovensko, které chci sledovat, bylo nutné použité metody autorů v některých ohledech upravit tak, aby přesněji odpovídaly specifikům regionu střední Evropy. V následujících řádcích popíšu postup měření PSI.

První a rozsahem dost možná nejvýraznější změnou oproti Mainwaringovu přístupu je vymezení oblasti pozorování s důrazem na legislativní orgán dané země, lépe řečeno, níže stanovená kritéria pro měření PSI, jsou záměrně volena tak, aby do největší možné míry reflektovala stav v parlamentu. Do výpočtu tedy nebudu zahrnovat všechny politické strany, které se pouze účastnily voleb, ale jen ty strany, které úspěšně dokázaly získat určitý počet mandátů (vyloučeny tak budou mimoparlamentní subjekty). K tomuto rozhodnutí mě především vedla argumentace Petera Maira, případně Casala Bértoa a Zsolta Enyediho,³⁴ kteří cílili pouze na *vládní arénu*. Pro tuto práci jsem ovšem z důvodu nízkého počtu analyzovaných případů nemohl jejich metodu efektivně využít, resp. dosažené výsledky by měly nulovou relevanci.

Z důvodu srovnání zemí mezi sebou, budou mandáty a přesuny mezi nimi vyjádřeny procentuálně. Níže uvedená čísla tak nebudou představovat mandáty, ale procentuální podíl každé strany, která dokázala získat tento počet křesel v parlamentu.

³⁴ Proč zkoumat stranický systém z pohledu „vládní arény“ vysvětlují autoři následovně: „Získat vládní moc je principem samotné volební soutěže, mimo jiné, představuje odměnu za stranickou soutěž.“ (Casal Bértoa, Enyedi 2014: 2). Osobně pochybuji nad vhodností aplikace výše uvedeného tvrzení na prostor střední Evropy (např. i z důvodu, že tento přístup předpokládá, že jsou všechny strany „office-seeking“ viz Chiaramonte, Emanuele 2015: 2), z tohoto důvodu jsem se snažil zvolit kompromisní přístup.

Výsledné hodnoty, které budou naměřeny pro všechna tři kritéria, jsou zařazeny do pětistupňového žebříčku s hodnotami od jedné (nízká míra PSI) do tří (vysoká míra PSI). Protože ne všechna kritéria jsou si rovna, výsledky budou nakonec přepočítány podle následujícího klíče: výsledek pro kritérium *pravidelnost vzorců stranické soutěže*, bude mít váhu 100 %, výsledky pro kritérium *zakořeněnost stran ve společnosti* bude mít pouze 50% váhu, výsledek pro kritérium *legitimita politických stran* pak pouze 33 % váhu. Výsledek PSI tak bude představovat součet přepočtených hodnot všech kritérií, na základě kterého budou zkoumané země, resp. jejich stranické systémy porovnávány. Škála tak může nabýt hodnot v rozsahu od 3,83 až po 11,50.

Mým předpokladem je, že pokud země podle tohoto měření dosáhne nízké hodnoty PSI, v následujících volbách zaznamená nárůst volatility u bloku nových politických stran.

Tabulka 6. – Kritéria a jejich indikátory pro měření PSI v zemích V4

Kritérium	Indikátor
Pravidelnost vzorců stranické soutěže	Volatilita na úrovni parlamentu (tři typy volatility)
Zakořeněnost stran ve společnosti	Průměrný věk stran, které dosáhly 10% zisku ve volbách
Legitimita politických stran	Průzkum veřejného mínění; otázky zjišťující důvěru v politické strany, národní parlament

Zdroj: autor

4.1.1. KRITÉRIUM 1. – PRAVIDELNOST VZORCŮ STRANICKÉ SOUTĚŽE

Prvním stanoveným kritériem je pravidelnost vzorců stranické soutěže. Toto kritérium bude měřeno pomocí upraveného Pedersenova indexu volatility, s tím rozdílem, že namísto volební volatility celkově, budu počítat pouze volatilitu na úrovni parlamentu (resp. dolní komory) každé země, což znamená změnu v podílu mandátů jednotlivých politických stran mezi volbami t a $t-1$. Měření volatility jsem rozdělil do několika bloků: prvním z nich je *čistá volatilita*, tedy celkové přesuny hlasů mezi jednotlivými stranami ve volbách t a $t-1$.

Hodnocení pro první kritérium (čistá volatilita)	
Hodnota PSI	Hodnota volatility
3,0 Vysoká	0–10 %
2,5 Středně vysoká	10,1–20 %
2,0 Střední	20,1–30 %
1,5 Středně nízká	30,1–40 %
1,0 Nízká	40,1 % a více

Druhý typ výpočtu bude měřit volatilitu pouze pro tzv. *blok tradičních politických stran*. Za tradiční strany budou v tomto případě pokládány ty, které byly v historii všech proběhlých voleb v dané zemi zvoleny alespoň třikrát do nejvyššího legislativního orgánu.³⁵

Hodnocení pro první kritérium (volatilita pro blok tradičních politických stran)	
Hodnota PSI	Hodnota volatility
3,0 Vysoká	0–5 %
2,5 Středně vysoká	5,1–10 %
2,0 Střední	10,1–15 %
1,5 Středně nízká	15,1–20 %
1,0 Nízká	20,1 % a více

Naproti bloku tradičních politických stran, bude stát tzv. *blok nových politických stran*, které jsem pro tento účel výpočtu definoval jako politické strany, které byly zvoleny pouze jednou nebo dvakrát. Logika za vytvořením tohoto bloku je částečně založena na jednom z typu volatilit Mainwaringa a spoluautorů (2009), kde definují kategorii, ve které rozlišují podíly hlasů zachycených *mladými stranami*. Namísto podmínky účasti ve volbách po dobu vyšší než deset let, jsem použil podmínku několikanásobného zvolení, k rozhodnutí učinit tuto změnu mě především vedl fakt, že v oblasti V4 se vlády netěší tak vysoké stabilitě a v důsledku toho může dojít k vypsání předčasných voleb, tedy k situacím, kdy vláda nedokáže vykonávat svůj mandát po dobu, po kterou byla zvolena. V principu se jedná o oddělení vnitrosystémové a vněsystémové volatility (např. Mainwaring et al. 2016), kdy podmínka

³⁵ Například slovenská strana Svoboda a solidarita (SaS), která byla do Národní rady Slovenské republiky zvolena poprvé v roce 2010, je považována za novou, její hodnota volatility je tedy počítána do bloku nových politických stran. Stejná situace nastane i v následujících volbách z roku 2012, kdy SaS dokázala obhájit mandáty v Národní radě. V roce 2016 je ovšem SaS zvolena potřetí, proto bude hodnota její volatility započítána do bloku volatility tradičních stran.

několikanásobného zvolení do legislativního orgánu slouží účelu zařazení stran do těchto bloků.

Hodnocení pro první kritérium (volatilita pro blok nových politických stran)	
Hodnota PSI	Hodnota volatility
3,0 Vysoká	0–2,5 %
2,5 Středně vysoká	2,6–5 %
2,0 Střední	5,1–7,5 %
1,5 Středně nízká	7,6–10 %
1,0 Nízká	10,1 % a více

4.1.2. KRITÉRIUM 2. – ZAKOŘENĚNOST STRAN VE SPOLEČNOSTI

Druhé kritérium představuje zakořeněnost politických stran ve společnosti. Pro měření tohoto kritéria jsem stanovil indikátor, který zjišťuje průměrné stáří politických stran (vyjádřené v počtu zvolení do parlamentu), které ve zkoumaných volbách (t-1) získaly více než 10 % mandátů. Tento indikátor je založen na předpokladu, že politická strana, aby v systému přežila, tj. dokázala získat takové volební výsledky, které ji dovolí zůstat v parlamentu, potřebuje nějakým způsobem oslovit určitý podíl voličů, kteří pro ni dlouhodobě volí. Vysoký podíl stran s nízkým věkem pak bude indikovat to, že voliči nemají vytvořeno blízké pouto s konkrétní politickou stranou.

Hodnocení pro druhé kritérium (průměrný věk stran se ziskem nad 10 %)	
Hodnota PSI	Průměrný počet zvolení
3,0 Vysoká	5 a více zvolení
2,5 Středně vysoká	4 až 4,9 zvolení
2,0 Střední	3 až 3,9 zvolení
1,5 Středně nízká	2 až 2,9 zvolení
1,0 Nízká	1 až 1,9 zvolení

4.1.3. KRITÉRIUM 3. – LEGITIMITA POLITICKÝCH STRAN

Třetím a zároveň posledním kritériem je legitimita politických stran. Pro toto kritérium jsem se rozhodl přihlédnout k výsledkům z průzkumu veřejného mínění Eurobarometr. Otázky, které dokázaly nejlépe zachytit toto kritérium, zjišťují důvěru, nebo nedůvěru v politické

instituce. Přesné znění otázky je následující: „..., *důvěřujete následujícím institucím? Pro každou z následujících institucí (politické strany, národní parlament), mi prosím řekněte, zda jí spíše důvěřujete, nebo nedůvěřujete.*“

Možné odpovědi na tyto otázky byly – *důvěřuji, nedůvěřuji* a *nevím*. Výsledná hodnota tohoto kritéria bude potom průměrem odpovědi „*důvěřuji*“ z pěti po sobě jdoucích šetření, která byla uskutečněna v době před zkoumanými volbami (celkem deset případů). Vzhledem k dlouhodobě nízkým hodnotám důvěry v politické instituce v tomto regionu, byla hranice snížena na 31 %.

Hodnocení pro třetí kritérium (důvěra v politické strany a parlament)	
Hodnota PSI	Průměrná hodnota odpovědí <i>důvěřuji</i>
3,0 Vysoká	24–31% a více
2,5 Středně vysoká	18,1–24 %
2,0 Střední	12,1–18 %
1,5 Středně nízká	6,1–12 %
1,0 Nízká	0–6 %

5. VÝPOČET INSTITUCIONALIZACE STRANICKÝCH SYSTÉMŮ

5.1. ČESKO

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky proběhly ve dnech 28. a 29. května 2010 (tento termín vyhlásil 5. února tehdejší prezident Václav Klaus). Výsledek voleb byl v kontextu dlouhodobého vývoje stranického systému České republiky velmi překvapivý, představoval silný otřes, který těžce zasáhl všechny etablované strany. Volby byly označovány slovy jako „revoluce“ nebo „zemětřesení“ (Červenka 2010: 44).

Voleb se zúčastnilo celkem 25 politických stran.³⁶ Z již etablovaných stran v systému to byly: Česká strana sociálně demokratická (ČSSD) pod vedením předsedy Jiřího Paroubka, Občanská demokratická strana (ODS) vedena Petrem Nečasem, Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM) s předsedou Vojtěchem Filipem a Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL) pod vedením Cyrila Svobody.

KDU-ČSL se v důsledku nízkého volebního zisku (4,39 %) nepodařilo získat ani jeden mandát v Poslanecké sněmovně (dále jako PS) a tak poprvé od založení České republiky nebyla v tomto legislativním orgánu zastoupena. Kromě toho se do PS podařilo proniknout dvěma novým politickým stranám a to straně TOP 09, která měla za svého předsedu Karla Schwarzenberga, a VV s formálním předsedou Radkem Johnem. Svůj úspěch již nezopakovala Strana zelených (SZ), která v předchozích volbách v roce 2006 obdržela 6,29 % platných hlasů. Celkově tedy po volbách konaných v roce 2010 bylo v PS přítomno pět politických stran:

Tabulka 7. – Volby ČR 2010 – podíl mandátů jednotlivých stran

Politická strana	Podíl mandátů (v %)
ČSSD	28
ODS	26,5
TOP 09	20,5
KSČM	13
VV	12

Zdroj: zpracováno autorem na základě dat ze serveru *volby.cz*

³⁶ V této práci nerozlišuji mezi politickou stranou a hnutím.

První kritérium PSI představuje stabilitu vzorců stranické soutěže, ta je zachyceno pomocí výpočtu volatility. V tomto případě třech různých typů volatility a to: 1) *čisté volatility*, 2) *volatility pro blok tradičních politických stran* a 3) *volatility pro blok nových politických stran*.

Podle metody na rozlišení politických stran, resp. na vymezení nových politických stran od tradičních stran, která byla představena v této práci. Jsou ve volbách 2010 přítomny dvě nové politické strany (TOP 09 a VV) a tři tradiční strany (ČSSD, ODS a KSČM). Následující tabulka znázorňuje volatilitu na úrovni parlamentu pro volby 2010 v porovnání s předchozími volbami z roku 2006:

Tabulka 8. – Výpočet prvního kritéria PSI (Česko)

Politická strana	Podíl mandátů (2006)	Podíl mandátů (2010)	Čistá volatilita	Volatilita pro blok tradičních stran	Volatilita pro blok nových stran
ČSSD	37	28	32,50	14,75	17,75
ODS	40,5	26,5			
KSČM	13	13			
KDU-ČSL	6,5	0			
SZ	3	0			
TOP 09	0	20,5			
VV	0	12			

Zdroj: zpracováno autorem na základě dat ze serveru *volby.cz*

Můžeme vidět, že volatilitu z velké míry ovlivnily dvě nově přistoupivší politické strany TOP 09 a VV. Ty v součtu dokázaly obsadit bezmála třetinu všech mandátů v PS. Vliv na nárůst volatility měla také strana KDU-ČSL, která se do PS nedostala vůbec.

Druhým kritériem je zakořeněnost stran ve společnosti. To bude znázorněno pomocí výpočtu aritmetického průměru počtu zvolení politických stran, které v daných volbách získaly nad 10 % mandátu v daném legislativním orgánu. Hranice jsou stanoveny od prvního zvolení až k pátému zvolení (horní hranici představuje situace, ve které byla politická strana zvolena pětkrát od doby, kdy se ve státě konají demokratické volby).

Tabulka 9. – Výpočet druhého kritéria (Česko)

Strana	Počet zvolení
ČSSD	5
ODS	5
KSČM	5
TOP 09	1
VV	1
Průměr	3,4

Zdroj: zpracováno autorem na základě dat ze serveru *volby.cz*

Třetí kritérium představuje legitimitu politických stran, tedy to, jak jsou vnímány ve společnosti daných zemí. Pro vyjádření tohoto kritéria budou sloužit výsledky z průzkumu veřejného mínění Euroberometr. Aby se předešlo možnému zkreslení, které by mohlo nastat za předpokladu užití pouze jednoho případu, bude vypočítán průměr ze dvou různých otázek a z pěti po sobě jdoucích šetření, která byla provedena nejbližší k datu konání daných voleb, v případě ČR tedy ke květnu 2010.

Tabulka 10. – Výpočet třetího kritéria (Česko)

Datum šetření	Důvěra v politické strany	Důvěra v parlament
Březen 2008	12	16
Říjen 2008	12	16
Červen 2009	15	20
Říjen 2009	12	15
Květen 2010	12	12
Průměr	12,6	15,8

Zdroj: zpracováno autorem na základě dat z průzkumu veřejného mínění *Eurobarometr*

Stranický systém Česka v období po volbách 2010 na základě měření prostřednictvím stanovené metody dosáhl hodnoty **6,17**. V rámci srovnávaných zemí je ČR s tímto výsledkem na třetím místě.

Tabulka 11. – Výsledné hodnoty PSI pro Česko

Kritérium 1	Čistá volatilita	32,5
	Volatilita tradičních stran	14,75
	Volatilita nových stran	17,75
Body PSI		4,5
Kritérium 2	Průměrný věk stran	3,4
Body PSI		1
Kritérium 3	Důvěra v politické instituce	14,2
Body PSI		0,67
Hodnota PSI celkem		6,17

Zdroj: autor

5.2. MAĎARSKO

Volby do Národního shromáždění (dále jako NS) se v Maďarsku konaly ve dnech 11. a 25. dubna 2010. Tento termín stanovil 22. ledna prezident László Sólyom. Volby byly specifické z několika důvodů: jednalo se o první volby od začátku ekonomické krize, kdy v tomto období vládla koalice Maďarské socialistické strany (MSZP) Svazu svobodných demokratů (SZDSZ), která v předchozích volbách z roku 2006 dokázala obsadit nadpoloviční většinu mandátů v NS. Zadruhé se na veřejnost krátce po volbách 2006 dostala nahrávka tehdejšího předsedy Ference Gyurcsána (MSZP), na které přiznává, že jeho strana lhala ohledně stavu ekonomiky, aby dokázaly vyhrát volby v roce 2006. Premiér Gyurcsán odstoupil, přesto vláda dokázala přetrvat po celé volební období.

Do legislativního orgánu se po volbách 2010 dostalo pět subjektů. Tři z nich můžeme řadit mezi tradiční strany Fidesz – Maďarská občanská unie (FIDESZ), Křesťanskodemokratická lidová strana (KDNP) a MSZP a dvě nové strany Jobbik a strana Politika může být jiná (LMP) a jeden nezávislý kandidát.

Tabulka 12. – Volby Maďarsko 2010 – podíl mandátů jednotlivých stran

Politická strana	Podíl mandátů (v %)
FIDESZ	58,81
MSZP	15,28
Jobbik	12,18
KDNP	9,33
LMP	4,15

Zdroj: zpracováno autorem na základě dat ze serveru www.valasztas.hu

Největší změnou oproti předchozím volbám, představuje ztráta volebního zisku MSZP, naopak posílila hlavní opoziční koalice FIDESZ a KDNP, nezanedbatelný podíl zisku byl také zachycen dvěma novými subjekty a to stranami Jobbik, který obdržel 12% podíl mandátů a LMP se 4% podílem. Míra volatility pro tyto volby byla následující:

Tabulka 13. – Výpočet prvního kritéria (Maďarsko)

Politická strana	Podíl mandátů (2006)	Podíl mandátů (2010)	Čistá volatility	Volatilita pro blok tradičních stran	Volatilita pro blok nových stran
FIDESZ	36,53	58,81	42,24	33,81	8,43
MSZP	49,22	15,28			
JOBBIK	0	12,18			
KDNP	5,96	9,33			
LMP	0	4,15			
Nezávislý	0	0,26			
MDF	2,85	0			
SZDSZ	5,18	0			
Somogyért	0,26	0			

Zdroj: zpracováno autorem na základě dat ze serveru www.valasztas.hu

Získat 10% a vyšší podíl křesel v NS se po volbách 2010 podařilo pouze třem subjektům, z nichž jeden je zařazen mezi novými stranami. Hodnoty pro kritérium zakořeněnosti politických stran ve společnosti je následovné:

Tabulka 14. – Výpočet druhého kritéria (Maďarsko)

Strana	Počet zvolení
FIDESZ	5
MSZP	5
Jobbik	1
Průměr	3,66

Zdroj: zpracováno autorem na základě dat ze serveru www.valasztas.hu

Co se týká výsledku z průzkumu veřejného mínění, Maďarsko není v tomto ohledu nijak výjimečné ve srovnání s okolními státy. Za menší pozornost stojí výsledek u odpovědí

vyjadřující důvěru v parlament, který je dvojnásobný oproti důvěře v politické strany. Výsledky výpočtu třetího kritéria:

Tabulka 15. – Výpočet třetího kritéria (Maďarsko)

Datum šetření	Důvěra v politické strany	Důvěra v parlament
Září 2007	8	21
Březen 2008	9	15
Říjen 2008	8	16
Červen 2009	10	15
Říjen 2009	9	15
Průměr	8,8	16,4

Zdroj: autor na základě dat z průzkumu veřejného mínění Eurobarometr

Stranický systém Maďarska v období po volbách 2010 na základě měření prostřednictvím stanovené metody dosáhl hodnoty **5,67**. Ve srovnání s ostatními zeměmi jde o nejnižší výsledek.

Tabulka 16. – Výsledné hodnoty PSI pro Maďarsko

Kritérium 1	Čistá volatilita	42,24
	Volatilita tradičních stran	33,81
	Volatilita nových stran	8,43
Body PSI		4
Kritérium 2	Průměrný věk stran	3,66
Body PSI		2
Kritérium 3	Důvěra v politické instituce	12,6
Body PSI		0,67
Hodnota PSI celkem		5,67

Zdroj: autor

5.3. POLSKO

Volby do Sejmu Polské republiky se konaly 9. října 2011 (vyhlásil je tehdejší prezident Polska Bronislaw Komorowski). V těchto volbách se do Sejmu dostalo pět politických stran a jeden zástupce za německou minoritu. Volby se ziskem 41,51 % hlasů vyhrála strana Občanská platforma (PO) vedena předsedou Donaldem Tuskiem, která po volbách utvořila vládní koalici s Polskou lidovou stranou (PSL), jejímž předsedou byl Waldemar Pawlak.

Dalšími třemi subjekty byly hlavní opoziční uskupení Právo a spravedlnost (PiS) Jaroslawa Kaczynského, potom Palikotovo hnutí (TR) Janusze Palikota a Svaz demokratické levice (SLD) s předsedou Grzegorzem Napieralskim. Z úspěšných stran se jednalo o čtyři tradiční subjekty (PiS, PO, SLD a PSL) a jednu novou politickou stranu (TR).

Tabulka 17. – Volby Polsko 2011 – podíl mandátů jednotlivých stran

Politická strana	Podíl mandátů (v %)
PO	45
PiS	34,13
TR	8,70
PSL	6,09
SLD	5,87
NM	0,22

Zdroj: autor na základě dat ze serveru *IPU PARLINE database*

Tabulka 18. – Výpočet prvního kritéria (Polsko)

Politická strana	Podíl mandátů (2007)	Podíl mandátů (2011)	Čistá volatilita	Volatilita pro blok tradičních stran	Volatilita pro blok nových stran
PiS	36,09	34,13	8,7	4,35	4,35
PO	45,43	45,00			
SLD	11,52	5,87			
PSL	6,74	6,09			
NM	0,22	0,22			
TR	0	8,7			

Zdroj: autor na základě dat ze serveru *IPU PARLINE database*

Volatilita ve volbách v roce 2011 byla pouhých 8,7. Ze srovnávaných zemí je tak Polsko v tomto období státem s nejnižší mírou volatility. Jediným subjektem, který přispěl do volatility bloku nových stran, bylo hnutí TR.

Pouze dvěma stranám se podařilo získat 10% podíl mandátů v Sejmu a to PiS a PO:

Tabulka 19. – Výpočet druhého kritéria (Polsko)

Strana	Počet zvolení
PiS	4
PO	4
Průměr	4

Zdroj: autor na základě dat ze serveru *IPU PARLINE database*

Výsledky z průzkumu veřejného mínění byly ve sledované době konstantní a srovnatelné s ostatními v této práci zkoumanými státy. Menší výkyv je patrný u otázky zjišťující důvěru v parlament, a to v posledních dvou sledovaných obdobích, kdy se výsledek zvýšil více než dvojnásobně.

Tabulka 20. – Výpočet třetího kritéria (Polsko)

Datum šetření	Důvěra v politické strany	Důvěra v parlament
Říjen 2008	7	13
Červen 2009	12	18
Říjen 2009	7	11
Květen 2010	15	24
Listopad 2010	12	-
Květen 2011	-	26
Průměr	10,6	18,4

Zdroj: autor na základě dat z průzkumu veřejného mínění Eurobarometr

Stranický systém Polska v období po volbách 2010 na základě měření prostřednictvím stanovené metody dosáhl hodnoty **9,92**.

Tabulka 21. – Výsledné hodnoty PSI pro Polsko

Kritérium 1	Čistá volatilita	8,7
	Volatilita tradičních stran	4,35
	Volatilita nových stran	4,35
Body PSI		8
Kritérium 2	Průměrný věk stran	4
Body PSI		1,25
Kritérium 3	Důvěra v politické instituce	14,5
Body PSI		0,67
Hodnota PSI celkem		9,92

Zdroj: autor

5.4. SLOVENSKO

Volby do Národní rady Slovenské republiky (NR) se konaly 10. března 2012. Jednalo se o předčasné volby, které vyvolalo pád tehdejší vládní koalice premiérky Ivety Radičové (SDKÚ-DS) ustavené na základě voleb z června 2010, kdy sice strana Robert Fica – Směr – Sociální demokracie (Směr) získala nejvyšší volební zisk, ten ovšem nebyl dostatečně vysoký k tomu, aby mohl sestavit vládu. Z této situace vznikla vládní koalice, v čele které stála Radičová, koalice čítala celkem čtyři politické strany Slovenská demokratická a kresťanská únia - Demokratická strana (SDKÚ-DS), Svoboda a Solidarita (SaS), Kresťanskodemokratické hnutie (KDH) a MOST-HÍD. Mimo tak zůstal již zmíněný Směr Roberta Fica a Slovenská národní strana (SNS). Tato vládní koalice nakonec skončila z důvodu, že neprošla vyslovením důvěry vlády, která byla spojena s hlasováním o tzv. eurovalu.

V těchto souvislostech vychází z voleb 2012 vítězně strana Směr, která dokázala získat nadpoloviční většinu v NR. Dalšími politickými stranami byly SDKÚ-DS, KDH (které jsou zařazeny mezi tradičními stranami) a strany SaS, MOST-HÍD a OLaNO (nové strany).

Tabulka 22. – Volby Slovensko 2012 – podíl mandátů jednotlivých stran

Politická strana	Podíl mandátů (v %)
Směr	55,33
SDKÚ-DS	7,33
SaS	7,33
KDH	10,67
MOST-HÍD	8,67
OLaNO	10,67

Zdroj: zpracováno autorem na základě dat ze serveru *volby.statistics.sk*

Celková volatilita v těchto volbách dosáhla hodnoty 25,33 bodů. Z čehož ovšem byly velké volební přesuny mezi tradičními stranami (tedy v bloku tradičních stran). Velké ztráty zaznamenaly dvě strany bývalé vládní koalice SaS a SDKÚ-DS, menší potom KDH a MOST-HÍD. Nově se do NR dostala strana Obyčejní lidé a nezávislé osobnosti (OLaNO), ale na druhou stranu se z důvodu nízkého volebního zisku nedostala do NR tradiční Slovenská národní strana (SNS).

Tabulka 23. – Výpočet prvního kritéria (Slovensko)

Politická strana	Podíl mandátů (2010)	Podíl mandátů (2012)	Čistá volatilita	Volatilita pro blok tradičních stran	Volatilita pro blok nových stran
Směr	41,33	55,33	25,33	16	9,33
SDKÚ-DS	18,67	7,33			
SaS	14,67	7,33			
KDH	10	10,67			
MOST-HÍD	9,33	8,67			
SNS	6	0			
OLaNO	0	10,67			

Zdroj: zpracováno autorem na základě dat ze serveru *volby.statistics.sk*

Nad 10% zisk mandátů dosáhly, i v kvůli vysokému počtu politických stran v NR, pouze tři strany:

Tabulka 24. – Výpočet druhého kritéria (Slovensko)

Strana	Počet zvolení
Směr	4
KDH	5
OLaNO	1
Průměr	3,33

Zdroj: zpracováno autor na základě dat ze serveru *volby.statistics.sk*

V rámci měření třetího kritéria, vykazovalo Slovensko nejvyšší hodnoty mezi srovnávanými zeměmi.

Tabulka 25. – Výpočet třetího kritéria (Slovensko)

Datum šetření	Důvěra v politické strany	Důvěra v parlament
Červen 2009	15	38
Říjen 2009	18	35
Květen 2010	24	38
Listopad 2010	18	-
Květen 2011	-	36
Listopad 2011	16	25
Průměr	18,2	34,4

Zdroj: zpracováno autorem na základě dat z průzkumu veřejného mínění Eurobarometr

Stranický systém Slovenska v období po volbách 2012 na základě měření prostřednictvím stanovené metody dosáhl hodnoty 7.

Tabulka 26. – Výsledné hodnoty PSI pro Slovensko

Kritérium 1	Čistá volatilita	25,33
	Volatilita tradičních stran	16
	Volatilita nových stran	9,33
Body PSI		5
Kritérium 2	Průměrný věk stran	3,33
Body PSI		2
Kritérium 3	Důvěra v politické instituce	16,3
Body PSI		1
Hodnota PSI celkem		7

5.5. VYHODNOCENÍ

Se znalostí výsledků volatility bloku nových stran a výpočtem hodnoty PSI pro jednotlivé země, je možné přejít k testování hypotézy. Nejprve je nutné vypočítat volatilitu i v následujících volbách. Konkrétně pro Česko volby z října roku 2013, Maďarsko z dubna 2014, Polsko z října 2015 a pro Slovensko z března 2016. Stejně jako v předchozí části této kapitoly jsou volební výsledky politických stran převedeny na procentuální zisk mandátů v parlamentu.

Tabulka 27. – Výpočet volatility pro druhé volby (Česko)

	Zisk ve volbách 2010	Zisk ve volbách 2013	Rozdíl	Čistá volatilita	Volatilita pro blok tradičních stran	Volatilita pro blok nových stran
ČSSD	28	25	3	41	16	25
ODS	26,5	8	18,5			
KSČM	13	16,5	3,5			
KDU-ČSL	0	7	7			
TOP 09	20,5	13	7,5			
VV	12	0	12			
ANO	0	23,5	23,5			
Úsvit	0	7	7			

Zdroj: autor

Tabulka 28. – Výpočet volatility pro druhé volby (Maďarsko)

	Zisk ve volbách 2010	Zisk ve volbách 2014	Rozdíl	Čistá volatilita	Volatilita pro blok tradičních stran	Volatilita pro blok nových stran
Fidesz	58,81	58,79	0,02	3,83	2,57	1,26
KDNP	9,33	8,04	1,29			
MSZP	15,28	19,1	3,82			
Jobbik	12,18	11,56	0,62			
LMP	4,15	2,51	1,64			
nezávislý	0,26	0	0,26			

Zdroj: autor

Tabulka 29. – Výpočet volatility pro druhé volby (Polsko)

	Zisk ve volbách 2011	Zisk ve volbách 2015	Rozdíl	Čistá volatility	Volatilita pro blok tradičních stran	Volatilita pro blok nových stran
PiS	34,13	51,09	16,96	32,17	20,22	11,96
PO	45	30	15			
SLD*	5,87	0	5,87			
PSL	6,09	3,48	2,61			
NM	0,22	0,22	0			
TR*	8,70	0	8,70			
Moderna	0	6,09	6,09			
Kukiz	0	9,13	9,13			

* - Strany SLD a TR vytvořily pro volby v roce 2015 koalici ZL, která ovšem neprošla přes 8% volební práh, výpočet obou stran je rozložen, jako kdyby situace se založením koalice ZL nenastala, volatility je tedy rozdělena tak, že výsledky SLD náleží k bloku tradičních stran a výsledek TR k bloku nových stran.

Zdroj: autor

Tabulka 30. – Výpočet volatility pro druhé volby (Slovensko)

	Zisk ve volbách 2012	Zisk ve volbách 2016	Rozdíl	Čistá volatility	Volatilita pro blok tradičních stran	Volatilita pro blok nových stran
Směr	55,33	32,67	22,67	42	29,33	12,16
SaS	7,33	14	6,67			
OLaNO	10,67	12,67	2			
SNS	0	10	10			
LSNS	0	9,33	9,33			
SME Rodina	0	7,33	7,33			
MOST	8,67	7,33	1,33			
Siet'	0	6,67	6,67			
KDH	10,67	0	10,67			
SDKÚ-DS	7,33	0	7,33			

Zdroj: autor

Po sečtení hodnot PSI pro jednotlivá kritéria u všech čtyř zemí a výpočtu volatility pro blok nových politických stran v následujících volbách jsem dostal tyto výsledky:

Tabulka 31. – Srovnání hodnot PSI s nárůstem volatility nových politických stran

Země	Hodnota PSI	Volatilita nových stran ve volbách t-1	Volatilita nových stran ve volbách t	Nárůst volatility
Česko	6,17	17,75	25	7,25
Maďarsko	5,67	8,43	1,26	-7,17
Polsko	9,92	4,35	11,96	7,61
Slovensko	7	9,33	12,67	3,34

Z výsledků, můžeme zjistit, že stranický systém České republiky s hodnotou institucionalizace 6,17 dosáhl v následujících volbách, tedy ve volbách do PS, které se konaly v roce 2013, celkem 25 bodů volatility u bloku nových politických stran. Znamená to, že v porovnání s předchozími volbami se jedná o nárůst volatility tohoto typu o 7,25 bodů.

Nárůst stejného typu volatility se také projevil u stranického systému Slovenska, jehož hodnota PSI byla naměřena na 7 bodů. Hodnota volatility u bloku nových stran v porovnání s předchozími volbami tak vzrostla o 3,34 bodů v březnu 2016.

Naměřená hodnota PSI byla u Polska nejvyšší ze všech zkoumaných zemí. Celkem získalo 9,92 bodů. Taktéž jako u předchozích dvou zemí došlo k nárůstu zkoumaného typu volatility ve srovnání s předchozími volbami a to o 7,61 bodů.

Poslední zemí je Maďarsko. U Maďarska byla naměřena nejnižší hodnota PSI ze všech čtyř států 5,67 bodů. Ovšem k nárůstu volatility bloku nových stran v následujících volbách nedošlo. Dokonce se tento typ volatility snížil o 7,17 bodů.

Z výsledků je patrné, že u třech zemí došlo k nárůstu zkoumaného typu volatility při následujících volbách. Pouze u Maďarska, které dosáhlo nejnižší hodnoty PSI, došlo k poklesu (tedy situace přesně opačná). V úvodu stanovená hypotéza tedy nemohla být tímto výpočtem potvrzena.

ZÁVĚR

V této bakalářské diplomové práci jsem se zaměřil na téma nových politických stran v kontextu stranických systémů, resp. na politické strany bylo pohlíženo prostřednictvím institucionalizace stranických systémů (dále jako PSI), což je koncept, který představili v roce 1995 Scott Mainwaring a Timothy Scully v díle *Building Democratic Institutions. Party Systems in Latin America*.

Výzkum byl ohraničen geograficky na region střední Evropy, konkrétně na země Česko, Maďarsko, Polsko a Slovensko. V úvodu byla tato volba zdůvodněna tak, že se jedná o podobné země, především se sdílenou historickou zkušeností. Také je spojuje členství v nadnárodních i mezivládních organizacích. Časově byl výzkum vymezen předposledními a posledními celostátními volbami do národního parlamentu dané země (případně jeho dolní komory).

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, zda je možné změnu ve stabilitě stranického systému predikovat na základě hodnoty institucionalizace stranického systému dané země v momentě voleb, resp. v těsné blízkosti poté, co byly volby uskutečněny. Na základě tohoto cíle jsem formuloval hypotézu práce, která zní: *Stranický systém zkoumané země vykazuje v čase prvních voleb nízké hodnoty institucionalizace, což vede v následujících volbách k vyššímu zisku nových politických stran na úrovni parlamentu dané země, a zároveň dochází k úbytku zisku pro tradiční politické strany.*

Text byl rozdělen na dvě hlavní části, teoretickou a analytickou. V práci postupně došlo k představení teoretických konceptů, počínaje první kapitolou s názvem Institucionalizace, kde vysvětluji koncept institucionalizace stranického systému jako takový. Uvedl jsem jej v dobových souvislostech, také jsem zmínil důvody, proč byl vytvořen a k čemu slouží, stejně tak jsem předložil tvrzení, která dokládají vhodnost využívání PSI jako nástroje pro komparaci stranických systémů, zejména v zemích náležících do tzv. třetí vlny demokratizace. Také jsem argumentoval ve prospěch toho, aby byla institucionalizace stranického systému zkoumána na úrovni interakcí a chování mezi politickými stranami v daném stranickém systému, spíše než pouhým výzkumem politických stran. V další části problematiky PSI, byly představeny dva přístupy operacionalizace PSI autorů S. Mainwaringa a Petera Maira.

Následující kapitola byla věnována problematice úzce související s konceptem PSI, a tou je volatilita. V této kapitole jsem postupně představil klasický Pedersenův index volební volatility, vysvětlil jsem rozdíl mezi čistou a celkovou volatilitou a zmínil několik přístupů autorů, kteří byli nuceni tento index upravit pro účely svého výzkumu. Z tohoto shrnutí jsem pro tento text použil přístup, který byl představen Mainwaringem a spoluautory (2009; 2010), kde rozděluje volatilitu do několika typů.

V další kapitole nazvané (Nové) politické strany jsem v krátkosti představil problematiku politických stran. Cílem této části bylo ukázat, že se v historii mnoho autorů snažilo o vymezení pojmu politická strana, přesto jej nebylo možné pojmut tak, aby bylo možné tuto definici aplikovat univerzálně. Vždy je tedy nutné vymezit časové období i geografickou lokalitu. Nakonec jsem pro definování politické strany zvolil přístup, který se zaměřuje na funkce, které vykonává. Tento přehled měl posloužit jako argument pro tvrzení, že politické strany jsou v moderních demokraciích nepostradatelným prvkem. Ovšem tento fakt je nutné, stejně jako definice politické strany, vždy přizpůsobovat místu, času a v této souvislosti i danému typu strany – zde použil typologii nových politických stran P. Lucardieho a A. Sikka.

Následující analytická část práce, začíná představením metody pro výpočet PSI. Použil jsem metodu, která byla silně inspirována přístupem Mainwaringa, zejména pro nastavení tří kritérií (tedy úrovní, příp. dimenzí). PSI jsem zkoumal na úrovních: 1) Pravidelnosti vzorců stranické soutěže; 2) zakořeněnosti stran ve společnosti a 3) legitimacy politických stran. Pro každé z těchto kritérií bylo stanoveno několik indikátorů. V druhé části analytické práce dochází k měření jednotlivých kritérií u zkoumaných zemí.

Závěr práce představovalo zjištění, že prostřednictvím mnou stanovené metody a zvolených indikátorů není možné potvrdit ani vyvrátit v úvodu položenou hypotézu. Kdybych měl být velmi optimistický, interpretoval bych dosažené výsledky tak, že se podařilo potvrdit hypotézu u tří ze čtyř případů, nebo alespoň ze 75 % (de facto všechny čtyři země mají nízkou hodnotu volatility). Případně lze namítnout, že volby v Maďarsku v roce 2014 nebyly založeny na svobodné soutěži politických stran.

Ovšem správná interpretace je zřejmě odlišná, a to taková, že naměřené výsledky nejsou ničím průkazné. S největší pravděpodobností byla autorem stanovená metoda

nedostatečně propracovaná, nebo jednoduše na základě výpočtu stanových indikátorů, nelze hledat souvislost ve vztahu mezi institucionalizací stranického systému a dalšími jevy, které mohou ve stranickém systému nastat. Je zde velká pravděpodobnost, že u zkoumaných případů existuje ještě další významná proměnná, resp. proměnné, které nebyly do výpočtu vůbec zahrnuty. Také by bylo vhodné tuto hypotézu testovat na několikanásobně větším počtu případů napříč různými regiony světa.

Po provedení měření je možné říct, že nebylo nutné měřit třetí kritérium, legitimitu politických stran. Důsledek nízké legitimacy v politické instituce (a především v politické strany) je možné pozorovat na objektivně měřitelném a daleko spolehlivějším ukazateli, který představuje volatilita, resp. typ vněsystémové volatility. I z tohoto důvodu byla nastavena nižší váha pro toto kritérium, ale pravděpodobně by se dalo v příštím výzkumu měření této úrovně zcela vyhnout. Další věc, která by mohla být změněna je ustoupení od sledování volatility na úrovni parlamentu a zaměření se na zkoumání volební volatility (např. stanovení hranice min. volební zisku na 1 % hlasů). Přesněji by se tak mohly jevit výsledky u zemí, jež mají odlišně nastavený volební práh, případně jiná specifika volebního systému.

LITERATURA

Birch, Sarah. 2003. *Electoral Systems and Political Transformation in Post-Communist Europe*. Basingstoke: Palgrave.

Bischoff, Carina. 2011. „New Parties in Advanced Democracies: Causes and Barriers to Participation.“ *The Legal Regulation of Political Parties*. Dostupné z: <<http://www.partylaw.leidenuniv.nl/uploads/wp1111.pdf>> (24. 4. 2016)

Bischoff, Carina. 2013. „Electorally unstable by supply or demand?“ *Public Choice*. 156 (2): 537–561.

Bolleyer, Nicole. 2013. *New Parties in Old Party System*. Oxford University Press.

BTI. 2016. „Transformation Index BTI 2016“ (online). Dostupné z: <<http://www.bti-project.org/en/index/status-index/>> (14. 4. 2016)

Casal Bértoa, Fernando. 2011. „Sources of Party System Institutionalization in New Democracies: Lessons from East Central Europe.“ *European University Institute*. 2011 (1).

Casal Bértoa, Fernando. 2014. „Political parties or party systems? Assessing the myth of institutionalization and democracy.“ Dostupné z: <<http://whogoverns.eu/wp-content/uploads/2014/10/EPISA-2014.pdf>> (4. 4. 2016)

Casal Bértoa, Fernando. 2015. „Party system institutionalization: A travelling Framework.“ Pp. 117–130 in Casal Bértoa, Fernando, Ferdinand Muller-Rommel (eds.). *Party Politics and Democracy in Europe: Essays in honour of Peter Mair*. London: Routledge.

Casal Bértoa, Fernando, Peter Mair. 2010. „Two Decades On: How Institutionalized are the Post-Communist Party System?“ *European University Institute*. 2010 (3).

Casal Bértoa, Fernando, Peter Mair. 2012. "Party system institutionalisation across time in post-communist Europe." Pp. 85–112. in Keman, Hans, Ferdinand Muller-Rommel (eds.). *Party Government in the New Europe*. London: Routledge.

Casal Bértoa, Fernando, Zsolt Enyedi. 2014. „Party system closure and openness: Conceptualization, operationalization and validation.“ *Party Politics*. 1–13.

Červenka, Jan. 2011. „Stranický systém v restrukturalizaci? Volby 2010 v kontextu percepce politiky a politických stran českou veřejností.“ *Naše společnost*. 9 (2): 44–59.

Fiala, Petr, Maxmilián Strmiska. 1998. *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & Principal.

Huntington, Samuel. 1968. *Political Order in Changing Societies*. London: Yale University Press.

Chiaromonte, Alessandro, Vincenzo Emanuele. 2015. „Party system volatility, regeneration and de-institutionalization in Western Europe (1945–2015).“ *Party Politics*. 1–13.

Klíma, Michal. 1998. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha: Radix.

Kuenzi, Michelle, Gina Lambright. 2001. „Party System Institutionalization in 30 African Countries.“ *Party Politics*. 7 (4): 437–468.

Linek, Lukáš. 2014. „Čistá a celková volební volatilita v Česku v letech 1990–2013.“ *Acta Politologica*. 6 (1): 24–38.

Lucardie, Paul. 2000. „Prophets, purifiers and prolocutors.“ *Party Politics*. 6 (2): 175–185.

Luna, Juan. 2014. „Party System Institutionalization: Do We Need a New Concept?“ *Studies in Comparative International Development*. 49 (4): 403–425.

Mainwaring, Scott. 1998. „Party Systems in the Third Wave.“ *Journal of Democracy*. 9 (3): 67–81.

Mainwaring, Scott. 1999. *Rethinking Party Systems in the Third Wave of Democratization. The Case of Brazil*. Stanford University Press.

Mainwaring, Scott, Timothy Scully. 1995. *Building Democratic Institutions. Party Systems in Latin America*. Stanford: Stanford University Press.

Mair, Peter. 2001. „The freezing hypothesis: an evaluation.“ Pp. 24–41 in Karvonen, Lauri, Stein Kuhnle (eds.). *Party Systems and Voter Alignments Revisited*. London: Routledge.

Mainwaring, Scott, Annabella Espana, Carlos Gervasoni. 2009. „Extra System Electoral Volatility and the Vote Share of Young Parties.“ Paper for the annual meeting of the Canadian Political Science Association. (Online) Dostupné z: <<https://www.cpsa-acsp.ca/papers-2009/Mainwaring.pdf>> (14. 4. 2016)

Mainwaring, Scott, Annabella Espana, Carlos Gervasoni. 2010. „THE VOTE SHARE OF NEW AND YOUNG PARTIES.“ Kellogg Institute. Dostupné z: <<https://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/368.pdf>> (14. 4. 2016)

Mainwaring, Scott, Annabella Espana, Carlos Gervasoni. 2016. „Extra- and within-system electoral volatility.“ *Party Politics*. 1–13.

Mainwaring, Scott, Mariano Torcal. 2006. „Party System Institutionalization and Party System Theory after the Third Wave of Democratization.“ Pp. 204–227 in Katz, Richard, William Crotty (eds.). *Handbook of Party Politics*. London: Sage Publications.

Meleshevich, Andrey. 2007. *Party Systems in Post-Soviet Countries: A Comparative Study of Political Institutionalization in the Baltic States, Russia, and Ukraine*. New York: Palgrave.

Merkel, Wolfgang. 2008. „Plausilbe Theory, Unexpected Results.“ *Internationale Politik und Gesellschaft*. 2008 (2): 11–29.

Pedersen, Mogens. 1979. „The Dynamics of European Party Systems: Changing Patterns of Electoral Volatility.“ *European Journal of Political Research*. 7: 1–26.

Powell, Eleanor, Joshua Tucker. 2014. „Revisiting Electoral Volatility in Post-Communist Countries: New Data, New Results and New Approaches.“ *British Journal of Political Science*. 44 (1): 123–147.

Randall, Vicky, Lars Svåsand. 2002. „Party institutionalization in new democracies.“ *Party Politics*. 8 (1): 5–29.

Sartori, Giovanni. 2005. *Strany a stranické systémy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Sikk, Allan. 2005. „How unstable? Volatility and the genuinely new parties in Eastern Europe.“ *European Journal of Political Research*. 44 (3): 319–412.

Sikk, Allan. 2012. „Newness as winning formula for new political parties.“ *Party Politics*. 18 (4): 465–486.

Strážay, Tomáš. 2014. „Neither beautiful nor ugly, but functional: a pragmatic view on the Visegrad Group.“ *Contemporary European Studies*. 2014 (2): 37–47.

Strmiska, Maxmilián. 2000. „Scott Mainwaring a teorie stranických systémů ve třetí vlně demokratizace.“ *Středoevropské politické studie*. 1 (2).

Šedo, Jakub. 2011. „Vybrané problémy kvantitativního výzkumu stability stranických systémů a jejich možná řešení.“ *European Electoral Studies*. 6 (1): 63–74.

Šedo, Jakub. 2011. „Výzkum volatility a proměny stranického spektra ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010.“ *Středoevropské politické studie*. 13 (2–3): 246–259.

SEZNAM ZKRATEK

- ČSSD – Česká strana sociálně demokratická
KDH – Křesťanskodemokratické hnutí
KDNP – Křesťanskodemokratická lidová strana
KDU-ČSL – Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy
LMP – Politika může být jiná
MSZP – Maďarská socialistická strana
NR – Národní rada Slovenské republiky
NS – Národní shromáždění
ODS – Občanská demokratická strana
OLaNO – Obyčejní lidé a nezávislé osobnosti
PiS – Právo a spravedlnost
PO – Občanská platforma
PS – Poslanecká sněmovna
PSI – Party system institutionalization
PSL – Polská lidová strana
SaS – Svoboda a Solidarita
SDKÚ-DS – Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokratická strana
SLD – Svaz demokratické levice
Směr-SD – Směr – sociální demokracie
SNS – Slovenská národní strana
SZ – Strana zelených
SZDSZ – Svaz svobodných demokratů
TR – Palikotovo hnutí
VV – Věci veřejné

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1. – Časové vymezení práce a termíny zkoumaných voleb	5
Tabulka 2. – Dimenze PSI podle Scotta Mainwaringa	16
Tabulka 3. – Shrnutí kritérií PSI podle rámce S. Mainwaringa (1995, 1999 a 2006)	19
Tabulka 4. – Kritéria institucionalizace stranického systému podle Petera Maira	21
Tabulka 5. – Rozšířená typologie nových politických stran Allana Sikka	36
Tabulka 6. – Kritéria a jejich indikátory pro měření PSI v zemích V4	38
Tabulka 7. – Volby ČR 2010 – podíl mandátů jednotlivých stran	42
Tabulka 8. – Výpočet prvního kritéria PSI (Česko)	43
Tabulka 9. – Výpočet druhého kritéria (Česko)	44
Tabulka 10. – Výpočet třetího kritéria (Česko)	44
Tabulka 11. – Výsledné hodnoty PSI pro Česko	45
Tabulka 12. – Volby Maďarsko 2010 – podíl mandátů jednotlivých stran	45
Tabulka 13. – Výpočet prvního kritéria (Maďarsko)	46
Tabulka 14. – Výpočet druhého kritéria (Maďarsko)	46
Tabulka 15. – Výpočet třetího kritéria (Maďarsko)	47
Tabulka 16. – Výsledné hodnoty PSI pro Maďarsko	47
Tabulka 17. – Volby Polsko 2011 – podíl mandátů jednotlivých stran	48
Tabulka 18. – Výpočet prvního kritéria (Polsko)	48
Tabulka 19. – Výpočet druhého kritéria (Polsko)	49
Tabulka 20. – Výpočet třetího kritéria (Polsko)	49
Tabulka 21. – Výsledné hodnoty PSI pro Polsko	49
Tabulka 22. – Volby Slovensko 2012 – podíl mandátů jednotlivých stran	50
Tabulka 23. – Výpočet prvního kritéria (Slovensko)	51
Tabulka 24. – Výpočet druhého kritéria (Slovensko)	51
Tabulka 25. – Výpočet třetího kritéria (Slovensko)	52
Tabulka 26. – Výsledné hodnoty PSI pro Slovensko	52
Tabulka 27. – Výpočet volatility pro druhé volby (Česko)	53
Tabulka 28. – Výpočet volatility pro druhé volby (Maďarsko)	53
Tabulka 29. – Výpočet volatility pro druhé volby (Polsko)	54
Tabulka 30. – Výpočet volatility pro druhé volby (Slovensko)	54
Tabulka 31. – Srovnání hodnoty PSI s nárůstem volatility nových politických stran	55

ABSTRAKT

Tato bakalářská diplomová práce zkoumá změnu ve stranických systémech čtyř zemí střední Evropy – Česka, Maďarska, Polska a Slovenska. V práci je stanovena následující hypotéza: Pokud stranický systém vykazuje v prvních zkoumaných volbách nízkou míru institucionalizace, ve druhých zkoumaných volbách dojde k nárůstu volatility pro blok nových politických stran na úrovni parlamentu. Tohoto cíle se snaží autor dosáhnout za použití upravené metody Scotta Mainwaringa. Institucionalizace stranického systému je zkoumána na třech úrovních: (1.) pravidelnosti vzorců stranické soutěže, (2.) zakořeněnosti politických stran ve společnosti a (3.) legitimacy politických stran. Závěry práce za použití autorem stanovené metody se ukázaly jako neprůkazné.

Klíčová slova:

Stranický systém, nové politické strany, institucionalizace stranického systému, volatilita

ABSTRACT

This bachelor's thesis deals with a change of party system stability in four Central European countries – Czechia, Hungary, Poland and Slovakia. The main hypothesis of the thesis is following: If a party system, in a time of a first parliamentary election, has a low value of party system institutionalization, a value of bloc volatility for new parties will increase in a time of the next parliamentary election. Author of this thesis uses primary edited methods of Scott Mainwaring in order to test the hypothesis. Institutionalization of party system is being investigated in the three following dimensions: (1.) stability in patterns of interparty competition, (2.) party roots in society, (3.) legitimacy of parties. It seems that the result of the bachelor's thesis cannot be properly interpreted, mainly because of invalid usage of author's method and/or low number of tested cases.

Key words:

Party system, new political parties, party system institutionalization, volatility